

Srečanje mladih raziskovalcev Slovenije
55. srečanje

**TRIANONSKA MIROVNA POGODBA SKOZI POROČANJA SLOVENSКИH
IN MADŽARSKIH ČASNIKOV**

Raziskovalno področje:
ZGODOVINA ALI UMETNOSTNA ZGODOVINA

Raziskovalna naloga

Ime in priimek avtorja: Klara Beton
Ime in priimek mentorja: Tamara Mithans, prof.
II. gimnazija Maribor

Maribor, 2021

KAZALO VSEBINE

1.	KAZALO SLIK	3
2.	KAZALO GRAFA.....	3
3.	POVZETEK / ABSTRACT	4
4.	ZAHVALA.....	5
5.	UVOD	6
6.	METODOLOGIJA DELA	6
7.	HIPOTEZE	7
8.	OSNOVNE INFORMACIJE PARIŠKE MIROVNE KONFERENCE	8
9.	KRATEK ORIS MADŽARSKE REPUBLIKE IN MADŽARSKE SOCIALISTIČNE REVOLUCIJE.....	9
10.	OBDOBJE PO SOVJETSKI REPUBLIKI.....	11
11.	OBDOBJE POGAJANJ NA MIROVNI KONFERENCI	16
12.	MNENJE DRUGIH DRŽAV	22
13.	PODPIS MIROVNE POGODBE	25
14.	PO PODPISU MIROVNE POGODBE IN POSLEDICE LE-TE	27
15.	PREKMURJE	33
15.1.	Kratek oris od leta 1918	33
15.2.	Prekmurje skozi oči takratnih medijev	35
16.	UGOTOVITVE IN HIPOTEZE	38
17.	ZAKLJUČEK	41
18.	DRUŽBENA ODGOVORNOST	44
19.	SEZNAM VIROV	45

1. KAZALO SLIK

Slika 1: Svet štirih: od leve predsednik britanske vlade David Lloyd George, predsednik italijanske vlade Vittorio Emanuele Orlando, predsednik francoske vlade Georges Clemenceau in predsednik ZDA Woodrow Wilson.	8
Slika 2: Vodja madžarskih boljševikov Béla Kun.....	9
Slika 3: Vkorakanje romunske vojske v Budimpešto.....	11
Slika 4: Slavnostni prihod Miklós Horthyja v Budimpešto 16. novembra 1919	13
Slika 5: Albert Appony.	16
Slika 6: Francesco Saverio Nitti	23
Slika 7: Madžarska delegacija zapušča Trianonsko palačo po podpisu mirovne pogodbe	25
Slika 8: Ozemeljske izgube Madžarske s podpisom Trianonske mirovne pogodbe	28
Slika 9: Jožef Klekl (1874-1948)	34
Slika 10: Spomenik narodne enotnosti.	43

2. KAZALO GRAFA

Graf 1: Število člankov v časnikih po mesecih (od meseca marca do julija)	38
---	----

3. POVZETEK / ABSTRACT

POVZETEK

V svoji raziskovalni nalogi bom sprva pojasnila, kaj je Trianonska mirovna pogodba in predstavila vzroke za nastanek ter posledice sprejetja le-te. V okviru svoje raziskovalne naloge se bom posvetila raziskovalnemu vprašanju, ki se glasi: kakšne so razlike v poročanju o vzrokih, sami sklenitvi in posledicah Trianonske mirovne pogodbe s strani različnih medijev. Glavni poudarek bom namenila proučevanju poročanja slovenskih in madžarskih časnikov, ki so izhajali v tistem obdobju. Pričakujem, da se bodo mnenja o Trianonski mirovni pogodbi v časnikih razlikovala. Če bom ugotovila, da moja hipoteza drži, bom s proučevanjem drugih virov poskušala ugotoviti razloge, ki so prispevali k različnemu poročanju o isti mirovni pogodbi.

Ključne besede: Trianonska mirovna pogodba, Madžarska, Prekmurje

ABSTRACT

In my research paper, I will first explain what the Treaty of Trianon is and present the reasons for its creation and the consequences of its adoption. As part of my research project, I will focus on the following research question: what are the differences in reporting of the causes, the very conclusion and consequences of the Treaty of Trianon by different media. I will focus on studying the reports of Slovenian and Hungarian newspapers published in that period, whereby I expect that opinions on the Treaty of Trianon will differ. If I find my hypothesis to be true, I will try to identify other reasons that have contributed to differences in reporting on the same peace treaty by examining other sources.

Key words: Treaty of Trianon, Hungary, Prekmurje

4. ZAHVALA

Najprej bi se rada zahvalila svoji mentorici, ki je poskrbela, da med pisanjem ostanem na pravi poti. Zahvaljujem se svojim staršema, ki sta poskrbela za moralno podporo in svojemu dediju, ki je kljub visoki starosti prevedel madžarske članke. Zahvalila bi se še dr. Attili Kovácsu, ki mi je pomagal pri iskanju madžarskih časnikov.

5. UVOD

Trianonska pogodba je ena izmed petih mirovnih pogodb, sklenjenih na Pariški mirovni konferenci in podpisanih v Versaillesu, 4. junija leta 1920. S tem se je tudi uradno končala prva svetovna vojna. Pogodba je določila ozemeljsko razdelitev nekdanjega Ogrskega kraljestva, ki je včasih bil del Avstro-Ogrske in postavila meje nove Madžarske države z njenimi sosedami Kraljevino Romunijo, Kraljevino Srbov, Hrvatov in Slovencev, Republiko Češkoslovaško in avstrijsko republiko. Njeno temeljno načelo je bila samoodločba narodov oziroma večinska opredelitev prebivalstva. Za Madžarsko ta pristop ni bil učinkovit, saj je zunaj njenih meja ostalo 3.300.000 etničnih Madžarov.

Lani je minilo 100 let od podpisa Trianonske mirovne pogodbe. Le-ta je globoko zakoreninjena v zavest vsakega Madžara, saj se je takrat madžarsko ozemlje skrčilo na eno tretjino. Z mirovno pogodbo je Madžarska izgubila tudi Prekmurje, ki so ga priključili takratni Kraljevini SHS.¹

6. METODOLOGIJA DELA

S svojo raziskovalno nalogo sem želela spoznati ozadje Trianonske mirovne pogodbe skozi oči takratnih medijev. Tako sem izbrala štiri časnike, s pomočjo katerih sem spoznala potek mirovne konference, mnenje prebivalstva ... Sprva sem si zastavila časovno obdobje, ki sem ga želela pregledati v časnikih. Začela sem s 1. marcem 1920 (s tem datumom so na Madžarskem izvolili novega voditelja, pod katerim so izpeljali podpis pogodbe) in zaključila z 31. julijem 1920 (skoraj dva meseca po podpisu mirovne pogodbe). Časnike sem nato povezala v strnjeno besedilo, v katerem sem opisala dogajanje pred, med in po podpisu Trianonske mirovne pogodbe. Za osnovo sem uporabila knjižno literaturo. Na koncu sem analizirala zastavljene hipoteze.

Izbrala sem dva slovenska (Slovenec in Novine) in dva madžarska časnika (Zala in Zalai Közlöny).

¹ Vešligaj, 2020

SLOVENEK je izhajal v Ljubljani kot političen list za slovenski narod. Izhajal je od leta 1873 do leta 1945 (z letom 1883 je postal dnevnik). Bil je časnik političnega katolicizma, ki se je zavzemal za popolno avtonomnost Katoliške cerkve v državnem okviru in blaginjo kmečkega ljudstva.²

NOVINE so izhajale v Črenšovcih, kasneje pa v Murski Soboti. Urednik je bil Jožef Klekl (prekmurski kaplan in župnik, z letom 1920 pa je postal poslanec Slovenske ljudske stranke). Novine so izhajale od leta 1913 do leta 1941. Začele so izhajati kot katoliški tednik, vendar so bile namenjene tako katoličanom kot protestantom. Osnovni namen časopisa je bil ohranjanje slovenske narodne zavesti med Prekmurci in hkrati preprečevanje procesa madžarizacije.³

ZALA je izhajala v letih 1876 – 1922 v Nagykanizsi v zalski županiji. Je politični dnevnik in uradni list Nacionalnega odbora Nagykanizsa.⁴

ZALAI KÖZLÖNY je izhajal v letih 1874 – 1945 v Sümegu. Je krščanski politični dnevnik.⁵

Pri prevajanju in iskanju madžarskih člankov mi je pomagal dedi, ki se je rodil leta 1929 v kraju Čentiba in je po mamini strani Madžar.

7. HIPOTEZE

Pred začetkom raziskovanja sem si zastavila naslednje hipoteze:

1. Poročanje slovenskih in madžarskih časnikov na to temo ni enako obsežno.
2. Tematika je v slovenskih in madžarskih časnikih predstavljena na drugačen način.
3. Madžarski časniki o podani tematiki pišejo z negativnimi čustvi (žalost, jeza ...).
4. Knjižni in časopisni viri vsebujejo enake podatke.
5. Madžarski časniki so namenili več pozornosti Prekmurju kot slovenski.

² Gabrovec, 2020

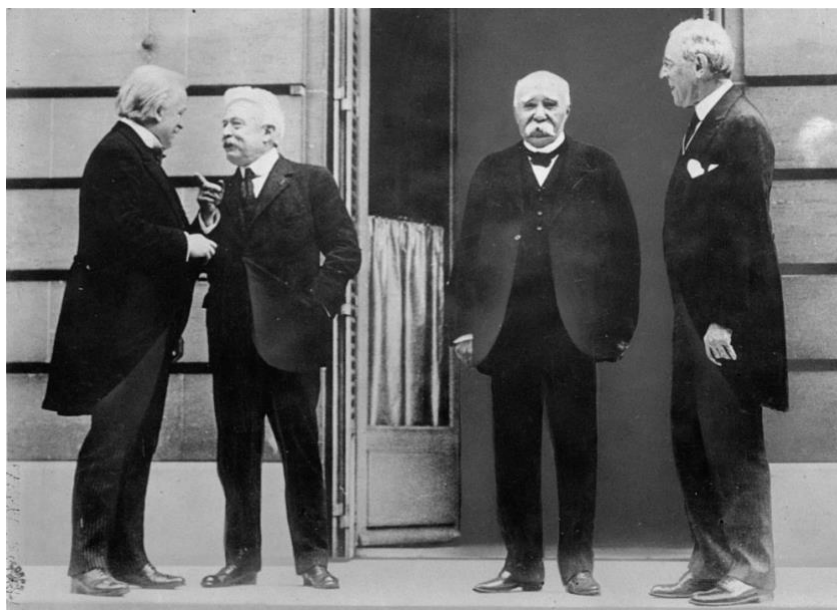
³ Pokrajinska in študijska knjižnica Murska Sobota, 2017

⁴ Magyar nemzeti levéltár, 2015

⁵ Magyar nemzeti levéltár, 2015

8. OSNOVNE INFORMACIJE PARIŠKE MIROVNE KONFERENCE

Pariška mirovna konferenca se je začela 18. januarja 1919. Na začetku so na njej sodelovale le zmagovalke prve svetove vojne. Države poraženke (tudi Madžarska), na konferenci niso smele sodelovati. Glavni politiki mirovne konference oziroma »svet štirih« so bili: ameriški predsednik Woodrow Wilson, britanski ministrski predsednik David Lloyd George, francoski ministrski predsednik Georges Clemenceau in italijanski ministrski predsednik Vittorio Emanuele Orlando. Konference se je skupno udeležilo 32 držav; države, ki jih zgoraj nisem omenila, so imele omejeno pravico odločanja s postavljanjem pisnih zahtev, o kateri so nato razpravljale štiri velesile. Na konferenci so sklenili mirovne pogodbe z vsako poraženko posebej. Vodilo za sklepanje pogodb in ureditev razmerij s poraženimi državami je bil dokument ameriškega predsednika Wilsona – Wilsonove točke.⁶

Slika 1: Svet štirih: od leve predsednik britanske vlade David Lloyd George, predsednik italijanske vlade Vittorio Emanuele Orlando, predsednik francoske vlade Georges Clemenceau in predsednik ZDA Woodrow Wilson.⁷

⁶ Lederer, 1963, str. 177

⁷ Lipušček, 2019, str. 100

9. KRATEK ORIS MADŽARSKE REPUBLIKE IN MADŽARSKE SOCIALISTIČNE REVOLUCIJE

Takoj po prvi svetovni vojni je na Madžarskem sledila sprememba državne ureditve, s katero je postala republika (prej je bila kraljevina). Vodja republike je bil grof Mihály Károly⁸, ki je prvič po letu 1848, 31. oktobra 1918, sestavil novo vlado in postal madžarski ministrski predsednik.

Károly je iz svoje Stranke neodvisnosti, Buržoazne radikalne stranke, Socialdemokratske stranke in iz skupin intelektualcev osnoval Madžarski narodni svet (parlament). V razglasu leta 23. oktobra 1918 predstavil zahteve, ki jih je postavila njegova vlada. Zahtev je bilo 12, z njimi pa so zahtevali takojšnjo sklenitev ločenega mirovnega sporazuma, neodvisnost Ogrske, demokratizacijo reform in pomiritev z vsemi narodnostmi brez poseganj v ozemeljsko celovitost države. Jeseni 1918 je Károly sestavil koalicijsko vlado ob podpori ljudstva in vojske, 16. novembra pa je Károlyjeva vlada razglasila republiko, katere je januarja predsednik postal sam Károly. Notranja stabilnost države se je močno zamajala, ko se je zgodila socialistična revolucija. Posledično je 21. marca 1919 na oblast prišel proletariat in vodja Komunistične stranke Béla Kun.

Slika 2: Vodja madžarskih boljševikov Béla Kun.⁹

⁸ Mihály Károly: grof, madžarski liberalni politik. Po zlomu madžarske sovjetske republike je emigriral, kasneje pa ga je Horthyjev režim obsodil veleizdaje. Šentija, Opća enciklopedija Jugoslavenskog leksikografskog zavoda 4 (Iz - Kzy), 1978, str. 288

⁹ Lipušček, 2019, str. 102

Tako je bilo vse imetje nacionalizirano, kultura in tisk pa sta prešla pod državni nadzor. Béla Kun je v času vladanja izrazil zahtevo po pogajanjih na mirovni konferenci.¹⁰ Da bi država lahko vsaj formalno sklenila premirje in vzpostavila osnovne pogoje družbenega in gospodarskega življenja, je potrebovala stabilno politično oblast in do določene mere urejene notranjepolitične odnose.¹¹ Kunove zahteve po pogajanjih so spodbudile nesporazume med zahodnimi zaveznicami na mirovni konferenci. Američani in Britanci so namreč Kunovo komunistično zavzetje Budimpešte videli kot posledico kršenja madžarskih interesov in težkih zahtev Francije glede mirovnih pogajanj. Tako so se odločili, da bodo odgovorili na Kunovo zahtevo po pogajanjih. Posledično so aprila leta 1919 v Budimpešto poslali južnoafriškega premierja, generala Iana Christiana Smutsa z namenom, da le-ta zbere zanesljive podatke o stanju v državi. Smuts je podprl madžarski predlog za sestanek vseh prizadetih, vključno z vojnimi premaganci, na katerem bi razpravljali o vprašanju meja. Prav tako je Smuts prišel do zaključka, da je imela Madžarska boljševistično vlado, kar je pri francoskem premierju Clemenceauju še bolj podgrelo željo po ustanovitvi tako imenovanega *cordon sanitaire* (pas novih držav Srednje Evrope), ki naj bi preprečil širjenje ruske bolezni v Zahodno Evropo.¹² Georges Clemenceau je bil namreč največji nasprotnik boljševiškega režima na Madžarskem.

Sovjetska republika se je na Madžarskem obdržala kar 133 dni. Predvsem po zaslugi vse bolj diktatorskih sredstev, v glavnem pa zaradi začasnih uspehov v nacionalnih zadevah.¹³ Zrušila pa se je zaradi nevzdržnega vojaškega položaja proti zaveznikom antante oziroma zaradi posredovanja romunske vojske, ki je vkorakala v Budimpešto 3. ter 4. avgusta 1919 in končala Kunovo diktaturo. Béla Kun se je kasneje zatekel v Moskvo, leta 1937 pa je bil usmrčen.

¹⁰ Kontler, 2005, str. 270

¹¹ Göncz, 2004, str. 136

¹² Kontler, 2005, str. 271

¹³ Kontler, 2005, str. 270

Slika 3: Vkorakanje romunske vojske v Budimpešto.¹⁴

10. OBDOBJE PO SOVJETSKI REPUBLIKI

Po padcu boljševističnega režima se je zaradi nelegitimnih notranjepolitičnih razmer v času belega terorja (čas protirevolucionarnih dejanj), političnih obračunov in umorov, mednarodni pomen in vzgled Madžarske še bolj zmanjšal.

Pariška mirovna konferenca je madžarskemu vodstvu predpisala kar nekaj pogojev, ki jih je le-to moralo izpolniti. Nekatera iztočna določila so: zahteva o podpisu mirovne pogodbe (le-ta je tudi formalno zaključila prvo svetovno vojno), zahtevo o izvedbi volitev zaradi notranje ureditve oblasti in predlog, naj imenujejo koalicijsko vlado. Ti pogoji so bili kasneje pod Horthyjevim političnim vodstvom v pretežni meri izpolnjeni.¹⁵

Avgusta leta 1919 se je vzpostavila nova vlada, ki jo je vodil István Friedrich¹⁶. Le-ta se je takoj lotil razveljavljanja ne samo ukrepov, povezanih s Sovjetsko republiko, temveč tudi glavnih dosežkov prejšnje demokratične revolucije. Sledilo je obdobje smrtnih obtožb in masovnega

¹⁴ Lipušček, 2019, str. 105

¹⁵ Göncz, 2004, str. 136-137

¹⁶ István Friedrich: majhen tovarnar in nekdanji državni tajnik pod Károlyijem (Kontler, 2005, str. 272)

zapiranja delavcev, revnih kmetov in intelektualcev. Friedrich je imel v tem obdobju en trn v peti. To je bila narodna vojska Miklósa Horthyja¹⁷ z neodvisnim vrhovnim poveljstvom, ki se ni hotela pokoriti vladi. Horthyjeva vojska je brez uradnih pooblastil nadzirala in ukazovala lokalnim oblastem, prav tako pa je sejala teror.¹⁸

Kljub kaosu in veliki potrebi po normalizaciji stanja na Madžarskem, Friedrichove vlade niso želeli priznati, saj so se zavezniki bali ponovnega ustoličenja Habsburžanov (čeprav je vrhovni zavezniški svet sredi marca izjavil, da madžarska oblika vladavine in vrnitev Habsburžanov nista problematična¹⁹). Priznanje vlade pa je bilo potrebno, saj brez tega Madžari niso mogli končati mirovne konference. Za notranjo konsolidacijo države je bil potreben tudi romunski umik iz madžarskega območja, kar pa je bilo težko dosegljivo, saj Romunija ni bila zadovoljna s predlagano mirovno pogodbo. Oktobra 1919 je mirovna konferenca poslala misijo pod vodstvom Georgea Clerka v Budimpešto, ki je najprej dosegla delno umikanje romunskih čet.²⁰

Angleška diplomacija, ki se je še posebej zavzemala za reševanje 'madžarskega problema', je jeseni leta 1919 za političnega voditelja države izbrala Miklósa Horthyja.²¹ Tako je 16. novembra leta 1919 v Budimpešto oziroma tako imenovano 'grešno mesto' (takšen pridevnik je Horthy izbral zaradi boljševističnih dogodkov v Budimpešti) vkorakala Horthyjeva narodna vojska. Horthyjev vpliv se je po danem govoru samo še večal.

¹⁷ Miklós Horthy: madžarski politik. Potomec kalvinske plemiške družine iz vzhodne Madžarske. V času Avstro-Ogrske je bil admiral vojne mornarice, kasneje glavni poveljnik Narodne armade in zunanji minister protiboljševistične vlade v Szegedu. Marca 1920 je postal madžarski regent in je ostal v politiki vse do 2. svetovne vojne. (Kontler, 2005, str. 272-273)

¹⁸ Kontler, 2005, str. 272

¹⁹ *Vrhovni svet in državna oblika*, SLOVENEK, letnik 48, številka 60

²⁰ Kontler, 2005, str. 273

²¹ Göncz, 2004, str. 136

Slika 4: Slavnostni prihod Miklós Horthyja v Budimpešto 16. novembra 1919²²

Posledično je Clerk nehal vztrajati, da je treba v novi koalicijski vladi, ki jo je zahtevala mirovna konferenca, zagotoviti pomembno vlogo socialnim demokratom in liberalom. Ker je Horthy poveljeval edini sili, ki je bila sposobna zagotoviti red, so v kabinetu Károlya Huszárja, sestavljenem 24. novembra 1919, prevladali člani Stranke krščanske narodne enotnosti in drugih konservativno-agrarnih skupin. Kmalu za tem je mirovna konferenca priznala Huszárjevo vlado. Tako je 1. decembra 1919 prispelo dolgo pričakovano vabilo, naj pride madžarska delegacija v Pariz.²³

Pogoji za udeležitev mirovne konference so bili stabilna vlada (le-ta je bila edina, ki bi lahko podpisala mirovno pogodbo) in narodne, državnozborske volitve, ki naj bi bile tajne. Socialni demokrati so protestno bojkotirali volitve 25.-26. januarja 1920. Posledično sta postali Stranka krščanske narodne enotnosti in Majhni posestniki najmočnejši stranki s kar 150-imi sedeži v enodomnem parlamentu, ki ga je sestavljalo 218 članov. Le-ti so najprej morali določiti obliko države in izbrati madžarskega voditelja. Izbrali so kraljevino. Tako so 1. marca 1920 za regenta

²² Kontler, 2005, str. 396

²³ Kontler, 2005, str. 273

z zmerno močnimi predsedniškimi pooblastili izvolili Miklósa Horthyja, saj ga je večina poslancev videlo kot edinega kandidata za ponovno oživljeno srednjeveško vlogo regenta (Horthy bo ostal voditelj Madžarske dokler le-ta ne bo izvolila novega kralja²⁴).²⁵ Le-ta je na volitvah dobil 131 glasov od 141-ih.²⁶ Horthyjevo podporo, ki jo je sprejel s strani Madžarov, dobro opisuje tudi Madžarski časnik ZALA: *»/.../ V orkanu ploskanja, ki je v ponedeljek spremljal izvolitev Horthy Miklósa za voditelja države, se je izražalo mnenje države, ki sporoča, da se mora vsakdo truditi za družbeni mir. Tema je še, še se divje podijo valovi, toda Madžarska ladja pluje varno v pristanišče, za krmilom pa stoji Horthy Miklos. /.../«*²⁷ Tri dni kasneje se je izoblikovala nova vlada, ki sta jo sestavljali stranka Majhnih posestnikov in Stranke krščanske narodne enotnosti pod predsedstvom Sándorja Simonyi-Semadama²⁸ (le-ta je uradno postal ministrski predsednik 10. marca 1920²⁹).³⁰ Le-ta je zamenjala Huszárjevo vlado, ki je na začetku marca odstopila.³¹ Tako je država po ureditvi formalno postala kraljevina.³² Posledično so morali marca 1920 Romuni izprazniti zasedena območja vzhodno od reke Tise. Praznjenje omenjenega območja se je s pomočjo antantnih sil začelo 2. marca 1920. Romuni so Madžarski pokrajini in gospodarstvu zadali hudi udarec, saj so z umikanjem ukradli veliko industrijskih strojev, hrane, prav tako pa so ubili 120 ljudi.³³ Izpraznjevanje se je končalo 30. marca 1920: *»Izpraznitev se vrši do meje, določene v mirovnih pogajanjih, a ne prehiteva dokončnih odločitev mirovne konference. Točno demarkacijsko črto bo postavila pooblaščen vojska antante v sporazumu z romunskimi in madžarskimi silami«*³⁴

Horthy je v času vladanja ublažil beli teror in pregon nekdanjih boljševističnih voditeljev.³⁵ Prav tako je ukinil glavno vojaško poveljstvo in se vselil v budinski grad. Vojake Narodne armade, ki

²⁴ *Madjarsko*, Novine, letnik VII, številka 11

²⁵ Kontler, 2005, str. 273-274

²⁶ *Mažarska*, SLOVENEK, letnik 48, številka 50

²⁷ *Horthy Miklos*, ZALA, letnik XLVII, številka 50

²⁸ Sándor Simonyi-Semadam: madžarski politik in ministrski predsednik pod katerim so podpisali Trianonsko mirovno pogodbo. (Göncz, 2004, str. 137)

²⁹ *Mažarska*, SLOVENEK, letnik 48, številka 59

³⁰ *Vogrsko*, Novine, letnik VII, številka 12

³¹ *Mažarska*, SLOVENEK, letnik 48, številka 53

³² *Mažarska*, SLOVENEK, letnik 48, številka 53

³³ *Kincses Erdély*, Zalai Közlöny, letnik 59, številka 91

³⁴ *Befejeződött a Tiszántul megszállása*, ZALA, letnik XLVII, številka 75

³⁵ *A magyar kérdés az angol alsóház napirendjén*, ZALA, letnik XLVII, številka 94

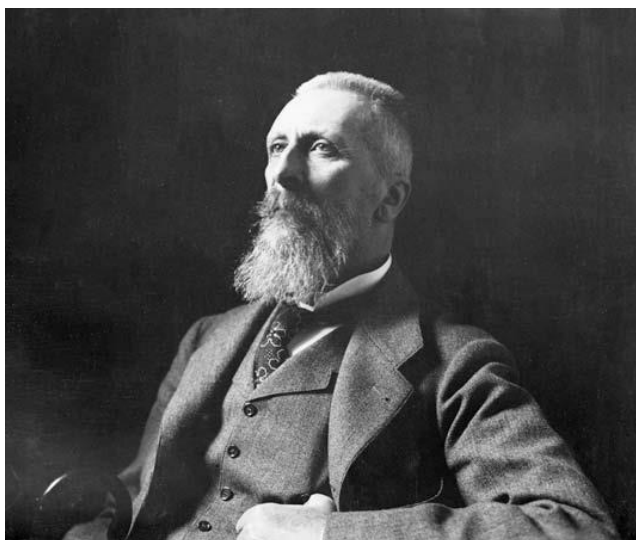
jim je včasih poveljeval, je uvrstil med legalne vojaške enote države.³⁶ V času Horthyjeve oblasti so se zaostрили stiki s Kraljevino SHS, saj je, kot poroča Slovenec, kot nekdanji poveljnik avstro-ogrske mornarice in »sovražnik Slovanov« napovedal še močnejšo agitacijo za pridobitev izgubljenih madžarskih teritorijev.³⁷

³⁶ Göncz, 2004, str. 137

³⁷ *Horthy, državni upravnik, SLOVENEK*, letnik XLVIII, številka 50

11. OBDOBJE POGAJANJ NA MIROVNI KONFERENCI

Glavna naloga te vlade je bila seveda dokončati mirovna pogajanja in podpis mirovnega sporazuma. Madžarska delegacija je 7. januarja 1920 prispela v Pariz pod vodstvom grofa Alberta Apponyija³⁸ in se udeležila pogajanj (kjer se takrat ni dalo ničesar več doseči).³⁹ Drugi pomembni člani madžarske delegacije so bili še grof Julij (Gyula) Andrássy⁴⁰ in grof István Bethlen⁴¹, za reševanje zadev v zvezi s Prekmurjem je bil zadolžen Sándor Mikola⁴². Najprej so madžarski delegaciji pokazali iztočna določila, ki so bila izdelana že spomladi leta 1919, nato pa je 16. januarja 1920 le-ta predložila množico zgodovinskih, geografskih, gospodarskih, strateških in etničnih ugovorov v francoskem, angleškem in italijanskem jeziku s prošnjo, naj se obstoječi sklepi vendarle nekoliko omilijo, češ da se Madžarom godi velika krivica.⁴³

*Slika 5: Albert Apponyi.*⁴⁴

³⁸ Albert Appony: sposoben madžarski politik in diplomat. Vodja madžarske delegacije na Pariški mirovni konferenci. Po vojni je postal eden glavnih zgovornikov madžarske revizionistične politike. (Göncz, 2004, str. 137)

³⁹ Kontler, 2005, str. 274

⁴⁰ Gyula (Julij) Andrássy: madžarski politik in zadnji avstro-ogrski zunanji minister. Po zlomu Avstro-Ogrske je postal vodja novoosnovane Krščansko-nacionalne stranke. (Javornik, Veliki splošni leksikon 1, 1997, str. 140)

⁴¹ István Bethlen: grof, madžarski državnik. Madžarski ministrski predsednik med leti 1921 in 1931. (Javornik, Veliki splošni leksikon 1, 1997, str. 411)

⁴² Sándor Mikola: madžarski politik, matematik, fizik, iredentist slovenskega rodu, najbolj znani zagovornik vendske teorije. Na pariški mirovni konferenci je nastopal kot madžarski izvedenec za Slovensko krajino. (Lipušček, 2019, str. 122)

⁴³ Kontler, 2005, str. 274

⁴⁴ Britannica Library, 2013

Madžarski delegati so se seveda najbolj zavzemali za ohranitev ozemeljske enotnosti Madžarske oziroma spremembe nekaterih predlaganih meja, čeprav so vedeli, da jim to ne bo uspelo.⁴⁵ Prav tako so se zavzemali za prost promet med Madžarsko in izgubljenimi ozemlji ter zagotovitev varstva narodnostnih pravic madžarskim manjšinam. Že na začetku pogajanj je angleški minister Lloyd George ponovno opozoril na nestabilen mir, če bo tretjina madžarske etnije pripadla sosednjim državam.⁴⁶ Madžarski ugovori, ki so bili podkrepljeni s prikazom realnega gospodarskega in etničnega stanja države, niso posebej vplivali na vodilne predstavnike velesil, saj so le-ti še vedno gledali na Madžare kot poražence. Po drugi strani pa so predstavniki velesil verjeli skoraj vsem argumentom madžarskih sosednjih držav, ki so računale na velike površine nekdanje zgodovinske Madžarske. Mnogi madžarski zgodovinarji pojasnjujejo, da so bili madžarski odposlanci v neenakovrednem položaju v primerjavi s sosedi zaradi (pre)pozne priključitve le-teh k mirovni konferenci. Razlog pozne priključitve pa je bil ta, da boljševistične vlade, ki je bila v preteklosti na oblasti, nihče ni dojemal resno.⁴⁷ Tako je še Avstrija, s katero so bili Madžari med vojno v okviru iste monarhije, imela na pogajanjih več besede.⁴⁸

Novi predlogi madžarske delegacije so izšli 12. februarja v Neuillyju, kot odgovor na odločitev o priključitvi Zahodne Ogrske (Burgenland in Gradiščansko) k Avstriji. V teh protipredlogih je madžarska mirovna delegacija izjavila *»/.../ Madžarska tvori tako popolno zemljepisno celoto, da se more razbiti samo s surovo silo. Madžarska država ne more nikoli prostovoljno dovoliti, da se razdeli njeno ozemlje /.../«* Madžarska je prav tako napovedala boj Madžarov za povrnitev izgubljenih ozemelj (z diplomatskimi sredstvi in na koncu koncev tudi z vojaškimi).⁴⁹

Ker so se madžarski odposlanci zavedali svojega izjemno slabega položaja, so želeli doseči vsaj toliko, da naj bi na čim večjem obsegu obmejnih/spornih območjih o pripadnosti določeni državi odločili ljudje na referendumih in plebiscitih. Francoski časniki so madžarsko zahtevo po referendumih in plebiscitih podpirali.⁵⁰

⁴⁵ Bernadetta, 2009, str. 156

⁴⁶ Kontler, 2005, str. 274

⁴⁷ *A béke hirei*, Zalai Közlöny, letnik 59, številka 81

⁴⁸ Göncz, 2004, str. 137

⁴⁹ *Mažarske zahteve*, SLOVENEČ, letnik 48, številka 36

⁵⁰ *Ha nem írjuk alá a békét...*, ZALA, letnik XLVII, številka 77

Vseeno pa so na zahtevo sosednjih držav ta predlog na mirovni konferenci zavrnil. Poslanci so namreč vedeli, da bo na spornih območjih velika večina prebivalstva glasovala za dotedanjo državo oz. Madžarsko (to potrjuje plebiscit v Sopronu). Le-to pa v takratnem političnem vzdušju ni bilo v interesu antantnih sil. Zavezniške sile so uradno trdile, da so prepričane, da bi se na referendumih izglasovalo v skladu z na konferenci določenimi mejami.⁵¹

V marcu je član madžarske mirovne delegacije, Julij (Gyula) Andrássy, opisal trenutne razmere. Navedel je namreč, da se politika na svetovni ravni spreminja, prav tako pa da je srednjeevropsko zavezništvo razpadlo z izjemo antante, ki jo drži skupaj želja po maščevanju in po dobičku. Opozarja, da le-ta želi Madžarsko, ki je vedno predstavljala vrata v Srednjo Evropo, pridružiti delu balkanizirane srednje Evrope.⁵²

Madžarska si je na začetku marca nakopala težave, saj so na zasedanju antantnih sil zasledili protislovja v madžarskih mirovnih protipredlogih glede števila potencialnih izgub v prebivalstvu. To je vodilo do odločitve Londonske konference (le-ta si je pridržala pravico urejevanja ozemeljskih vprašanj, kakor tudi določitev vojaških, gospodarskih in finančnih poravnjav), da madžarske mirovne pogodbe ne bodo revizirali. Vrh antante je odločitev pojasnjeval z nevarnostjo ponovnega oživljanja starega monarhističnega režima.⁵³

Sledilo je obdobje, kjer je vladalo vprašanje: ali bomo podpisali mir? Na začetku aprila je grof Appony Albert napovedal, da bo Madžarska verjetno odklonila podpis miru.⁵⁴ Vodja mirovne delegacije je opozarjal, da je potrebno na miren način spremeniti mirovne pogoje, saj je Madžarska edina čvrsta trdnjava Evrope za zadrževanje vzhodne nevarnosti (boljševizem).⁵⁵ Prav tako so madžarski časniki redno opozarjali na nezmožnost izpolnjevanja finančnih in gospodarskih pogojev mirovne pogodbe, saj je samo Romunija dobila 40 % madžarskih železnic.⁵⁶ Na sredini aprila je Madžarska postavila predlog, da bi o podpisu mirovne pogodbe

⁵¹ *Megkaptuk a békefeltételeket*, ZALA, letnik XLVII, številka 104

⁵² *Andrássy Gyula gróf a külpolitikai helyzetről*, ZALA, letnik XLVII, številka 53

⁵³ *Nem módosítják a békefeltételeket*, ZALA, letnik XLVII, številka 62

⁵⁴ *Aláírjuk a békét?*, ZALA, letnik XLVII, številka 81

⁵⁵ *Apponyi a békeszerződésről*, ZALA, letnik XLVII, številka 90

⁵⁶ *A lakásrendelet módosítá sa*, ZALA, letnik XLVII, številka 100

odločalo ljudsko glasovanje. Predlog je bil hitro odbit skupaj z drugimi predlogi za spremembe s strani madžarske delegacije, saj so se razsodniki bali, da bodo s spreminjanjem sporazuma destabilizirali mirovni položaj, ker bi škodili interesom držav naslednjič.⁵⁷

3. maja 1920 je svet veleposlanikov oblikoval dokončno besedilo za madžarsko mirovno pogodbo. V le-tem madžarskih protipredlogov niso sprejeli, določili pa so, da bo antanta poslala pooblaščenca na najbolj sporna območja, kjer bodo le-ti na licu mesta naredili dokončno odločitev glede meja.⁵⁸ 6. maja ob 16. uri je polkovnik Henry predal Praznovszky Istvánu⁵⁹ omenjeno besedilo. 8. maja 1920 je seznam za mir v roke dobil premier Simony Sandor.⁶⁰ Spremnno pismo je podpisal Millerand⁶¹. Le-ta je v pismu izrazil upanje, da se bo madžarska mirovna pogodba podpisala v miru in redu, vendar opominja, da je bila Madžarska odgovorna za izbruh prve svetovne vojne in za imperialistično politiko avstro-ogrske monarhije.⁶² Omenil je tudi, da zavezne in pridružene države ne morejo pristati na predlog glede referendumov in plebiscitov. Sklenile so, da ne bodo spreminjale teritorialnih določb, ker bi imelo vsako spreminjanje težje posledice kot one, ki jih je predložila madžarska delegacija.⁶³ Hkrati pa je navedel, da upa, da bo Madžarska svoje obveznosti lojalno izpolnjevala, saj bo tako pospešila tudi njen pristop k zvezi narodov. V dokumentu je bila tudi določba, s katero priznavajo zavezniki Madžarski pravico, da zahteva od Avstrijske republike povrnitev umetniških, arheoloških in znanstvenih ali zgodovinskih predmetov in dokumentov, ki so pripadali prejšnjim skupnim institucijam in dvornim zbirkam.⁶⁴ S 6. maja 1920 je Madžarska delegacija dobila 10 - dnevni rok za povratni odgovor glede miru.⁶⁵ Madžarski časnik Zala je poročal: » /.../ Vlada podpira stališča grofa Apponyija, ki je odločno izjavil, da brez plebiscitov na spornih področjih ne bo podpisal mirovnih pogojev.«⁶⁶ Apponyi je v časniku

⁵⁷ *Vprašanje mirovne pogodbe*, SLOVENEK, letnik 48, številka 86

⁵⁸ *Aláírjuk-e a békét ?*, ZALA, letnik XLVII, številka 102

⁵⁹ Praznovszky István: madžarski politik, izredni delegat, pooblaščen veleposlanik, minister, glavni tajnik mirovne delegacije. (ZALA, 9.5.1920, letnik XLVII, številka 106)

⁶⁰ Nagy tanácskozás a békeszerződés ügyében, Zalai Közlöny, letnik 59, številka 106

⁶¹ Alexandre Millerand: francoski advokat in politik, večkrat minister. Januarja 1920 je postal francoski ministrski predsednik. (Javornik, Veliki splošni leksikon 5 (Ma - Ož), 1998, str. 2621)

⁶² *Mirovni pogoji*, SLOVENEK, letnik 48, številka 103

⁶³ *K Mažarski mirovni pogodbi*, SLOVENEK, letnik 48, številka 103

⁶⁴ *K Mažarski mirovni pogodbi*, SLOVENEK, letnik 48, številka 103

⁶⁵ *Mažarska*, SLOVENEK, letnik 48, številka 100

⁶⁶ *Megkaptuk a békefeltételeket*, ZALA, letnik XLVII, številka 104

Neue Frei Presse izjavil, da je nemogočo rešitev možno vsiliti na nek narod, vendar je takšno stanje nemogoče vzdrževati v prihodnosti.⁶⁷ Prav tako je Apponyi izjavil: »*Madžarska mirovna pogodba je najstrašnejša zmeta z ozirom na naša prava in samoodločevanje narodov, ker ustvarja življenjsko nezmožnost naroda in ogroža evropski mir. Vendar ne morem reči, da bi bil položaj brezupen. Izvleček iz spremnega pisma, ki ga poznamo nam navaja že nekatere popravke nepravilnosti mirovne pogodbe /.../*«⁶⁸ V ponedeljek, 17. maja 1920 je madžarska vlada zaradi neposlušnosti antante glede mirovne pogodbe, odstopila.⁶⁹ Le-to je grof Apponyi prepričal, da naj z odstopom počaka do podpisa mirovne pogodbe. Tako je vlada ostala na oblasti do podpisa mirovne pogodbe.⁷⁰

V tem obdobju so se oblikovala oz. ustanovila razna društva, kot so na primer Območna liga za očuvanje celovitosti Madžarske, ki so svoje mnenje pogosto izražala v časnikih. Eden izmed primerov: »*Zgodovina Madžarske ne bo propadla, ker je Madžarski narod zdrav in hoče živeti in kar si neki narod močno želi, to tudi lahko doseže. Torej glavo pokonci in srce kvišku.*«⁷¹ Prav tako so se začeli protesti proti mirovni pogodbi, na katerih so najpogosteje vzklikali: »Ne, ne, nikoli.«⁷² Na ulicah so pogosto izobešali plakate, na katerih je pisalo: »Prokleta bodi ona roka, ki podpiše mir.«⁷³ Svoje mnenje pa so prebivalci izražali tudi preko brzojavk in dopisov, ki so jih naslovili na Madžarsko vlado.⁷⁴ Svoje nestrinjanje so z memorandumom izjavili tudi poslanci takratne vzhodne Madžarske, danes je to območje Transilvanije, ki pripada Romuniji.⁷⁵

⁶⁷ Apponyi a békeszerződés aláírájáról, Zalai Közlöny, letnik 59, številka 111

⁶⁸ Grof Apponyi o mirovni pogodbi, SLOVENEK, letnik 48, številka 104

⁶⁹ Mažarska vlada odstopi, SLOVENEK, letnik 48, številka 110

⁷⁰ Rešitev vladne krize odgodena, SLOVENEK, letnik 48, številka 112

⁷¹ Aláírjuk-e, Zalai Közlöny, letnik 59, številka 106

⁷² A nemzetgyűlés üiese, Zalai Közlöny, letnik 59, številka 108

⁷³ Podpis mirovne pogodbe, SLOVENEK, letnik 48, številka 123

⁷⁴ Hirek, ZALA, letnik XLVII, številka 113

⁷⁵ Soóståbornokirja alá a békét, ZALA, letnik XLVII, številka 121

21. maja 1920 se je grof Apponyi uradno odpovedal časti sodelovanja v mirovni delegaciji (že na koncu marca je Apponyi izjavil, da ne bo podpisal miru in da svojo odločitev predaja madžarski narodni skupščini⁷⁶). Njegovo mesto je prevzel Praznovszky István.⁷⁷

Javnost je 26. maja 1920 izvedela, da je Madžarska pristala na podpis mirovne pogodbe (uradno besedilo o podpisu skupaj z obvestilom o odstopu madžarske delegacije (le-ta je odstopila zaradi tega, ker je ugotovila, da je madžarska mirovna pogodba zaradi vsebine nesprejemljiva in neizvedljiva⁷⁸) so v Versaillesu prejeli 21. maja 1920⁷⁹). Predstavniki delegacije in celoten narod se s podpisom ni strinjal, vendar je vlada poudarila, da ima Madžarska že od oktobra leta 1918 odprte meje, proste za sovražnike, kar je potrebno čim hitreje končati. Tako so določili datum podpisa mirovne pogodbe (4. junij 1920), hkrati pa napovedali zasedanje, na katerem bodo, istega dneva, določili dve komisiji. Prva komisija bo pooblaščen za povrnitev škode, druga, sedemčlanska, pa za urejevanje oziroma določanje novih meja. Rezidenca obeh bo v Budimpešti. Madžarska mirovna delegacija je zavrnila predlog, da bi člane omenjenih komisij izbrali iz antantne dunajske komisije.⁸⁰ Bolj, kot se je bližal dan podpisa, bolj je rasla napetost, ki je ustvarjala nemir celo v madžarski notranji politiki. Mnogi madžarski politiki, tudi nekdanji ministrski predsednik Friedrich (le-ta je svoje močno neodobravanje izrazil 27. maja na zasedanju v Budimpešti⁸¹), so namreč močno nasprotovali tako podpisu kot tudi ratifikaciji mirovne pogodbe, prav tako so nekateri člani strank spodbujali sprožitev vojne.⁸² Madžarski delegati so v Versailles prispeli 2. junija.⁸³

⁷⁶ *Apponyi Albert gróf nem írja alá a békét*, ZALA, letnik XLVII, številka 67

⁷⁷ *Aháromokmány*, Zalai Közlöny, letnik 59, številka 116

⁷⁸ *Narodna skupščina*, SLOVENEK, letnik 48, številka 118

⁷⁹ *Vprašanje Zapadne Ogrske*, SLOVENEK, letnik 48, številka 117

⁸⁰ *Junius 4-én írják alá a békét?*, Zalai Közlöny, letnik 59, številka 117

⁸¹ *Iz Prekmurja*, SLOVENEK, letnik 48, številka 118

⁸² *A békeszerződés és a pártok*, Zalai Közlöny, letnik 59, številka 104

⁸³ *A béke ügye a nemzetgyűlésen*, ZALA, letnik XLVII, številka 119

12. MNENJE DRUGIH DRŽAV

Madžarski časniki so pogosto navajali članke iz tujine. Mnenje, izraženo v le-teh, je bilo v večini naklonjeno Madžarski.

Zanimivo je, da so celo nekateri avstrijski članki o madžarski mirovni pogodbi pisali s sočutjem. Dunajski časnik *Neue Frei Presse* je ob izidu Madžarskih mirovnih pogojev zapisal: »*Konec je zgodovinske Madžarske, skoraj 4 mio ljudi dajejo v krsto in jih izročijo neslavnim zmagovalcem, ki jim je zmaga brez dela in borbe padla v naročje. /.../*«⁸⁴

3. marca 1920 je ministrski predsednik Francesco Saverio Nitti⁸⁵ zahteval revizijo madžarskih mirovnih pogojev, saj je menil, da bi mešana ozemlja, kjer so bivali tudi Madžari, morala ostati pod Madžarsko oblastjo.⁸⁶ Temu predlogu je bil naklonjen zlasti Lloyd George.⁸⁷ Zavezniki so kasneje zavrnilo italijanske zahteve (konferenca je sprejela sklep o nespreminjanju madžarskih meja). Italijanska intervencija v korist Madžarom je po sklenitvi Trianonske pogodbe spodbudila oblikovanje dobrih odnosov med državama. Nitti v bistvu ni podprl Madžarske zato, ker se mu je smilila, ampak je želel preprečiti, da velik obseg ozemlja pride v roke zaveznikov antantnih sil (med drugimi Kraljevini SHS).⁸⁸ Slovenec je italijanske namene podkrepil z nastopom italijanskega poslanca, gospoda Scialoja, ki je skoraj dosegel revizijo takrat še nepodpisane madžarske pogodbe. 14. marca so zahtevo po reviziji zatrli.⁸⁹

⁸⁴ *A magyar béke a legrosszabb*, Zalai Közlöny, letnik 59, številka 104

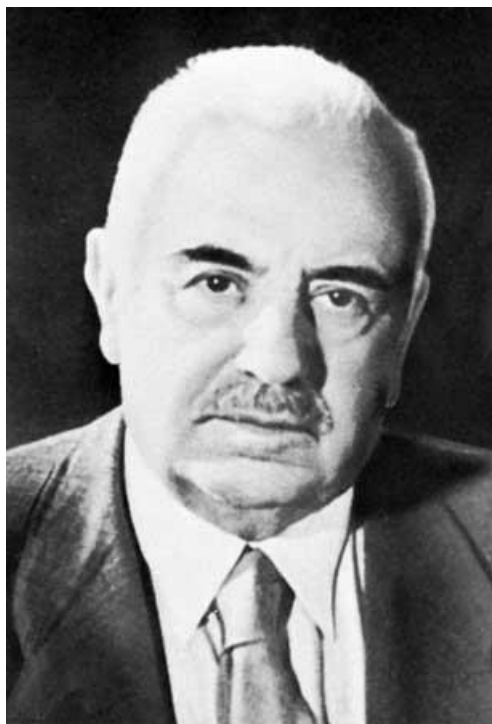
⁸⁵ Francesco Saverio Nitti: italijanski politik in ekonomist. Predstavnik Italije na Pariški mirovni konferenci. Kot ministrski predsednik v letih 1919-20 je nasprotoval francoski hegemoniji v Evropi. (Šentija, Opća enciklopedija Jugoslavenskog leksikografskog zavoda 6, 1980, str. 36)

⁸⁶ *Madjarsko*, Novine, letnik 7, številka 11

⁸⁷ *Lloyd George kijelentése*, Zalai Közlöny, letnik 59, številka 54

⁸⁸ *Pogajanja za vlado*, SLOVENEK, letnik 48, številka 59

⁸⁹ *Načrt volilnega reda*, SLOVENEK, letnik 48, številka 62

Slika 6: Francesco Saverio Nitti⁹⁰

Madžarsko je v svojih takratnih časnikih podpirala Amerika, ki je madžarske mirovne pogoje označila za najslabše med slabimi. Američani so namreč močno grajali delo pariške mirovne konference glede zavlačevanj podpisa madžarske mirovne pogodbe.⁹¹ Prav tako so antantne sile opozarjali, da je bila Madžarska stoletja trdnjava, ki je krščansko Evropo obvarovala pred Turki in Islamom. V članku ameriškega časnika *New York World* so Američani hvalili madžarski uspešen boj proti boljševizmu in opozarjal, da Madžarske velike kulture, zgodovinske preteklosti in njenega delovnega naroda ni mogoče uničiti z eno potezo peresa. Ta članek pa so naslovili z udarnim naslovom: »*Pravico za Madžarsko!*«. ⁹² Amerika je marca 1920 izjavila, da bo z vsemi silami podprla akcijo za spremembo madžarske mirovne pogodbe.⁹³

Prav tako je Anglija močno sočustvovala z Madžarsko, saj je Lord Newton na začetku aprila v angleškem parlamentu izjavil: »/.../ *Tu vsi vemo, kako stroge ukrepe so dali Madžarski. Madžarsko pesti strašna gospodarska kriza, če se bo uresničila mirovna pogodba, bo le-ta*

⁹⁰ Britannica Library, 1998

⁹¹ *Amerika és a magyar békeszerződés*, ZALA, letnik XLVII, številka 50

⁹² *Wilson fenyegetődzik*, ZALA, letnik XLVII, številka 52

⁹³ *Amerika a magyar békeszerződés módosítása mellett*, ZALA, letnik XLVII, številka 54

izgubila življenjsko sposobnost.«⁹⁴ Angleži so tako kot Američani močno podpirali revizijo madžarske mirovne pogodbe, svoje mnenje so izražali s protestnimi zborovanji.⁹⁵ Prav tako je Anglija že aprila izrazila željo po gospodarskih stikih z Madžarsko.⁹⁶

Francoski časniki so bili bolj dovzetni na romunske, srbske in češke memorandume. Francoski uredniki in politiki so v svojih časnikih trdili, da jim je vseeno, če Madžari podpišejo mir ali ne, saj v vsakem primeru ne bodo napadli Madžarske, opozarjali pa so, da bi Romuni v primeru nepodpisa madžarske mirovne pogodbe po vsej verjetnosti napadli Madžarsko. Prav tako so francoski časniki glasno pozivali mirovno komisijo k hitremu zaključku pogajanj. Čeprav so bili francoski časniki večinoma nevtralni glede madžarske mirovne pogodbe (v mislih imam namreč samo francoske članke, ki so jih citirali v madžarskih časnikih), pa sem vseeno zasledila članek, ki je navajal citat iz francoskega časnika *Journal Des Debats*: »Madžarsko je potrebno kaznovati in onemogočiti njen nadaljnji obstoj, saj Madžari združujejo svoje škodljive namene in samo čakajo na priložnost maščevanja. Zato je potrebno paziti nanje in jih čvrsto držati«.⁹⁷ Junija, po podpisu pogodbe, pa se je odnos francoskih člankov do Madžarske izboljšal. 8. junija je časopis *Zalai Közlöny* namreč objavil članek Prijazna mnenja francoskih časnikov, v katerem so bili navedeni francoski komplimenti za Madžarsko glede vljudnega obnašanja do vojnih ujetnikov in vljudnih odnosov do zaveznikov kljub nepošteni pogodbi. Zanimivo je, da so francoski časniki šele po podpisu mirovne pogodbe začeli poudarjati, da se Madžarska ni prostovoljno vpletla v vojno (junija 1914 bi se naj samo del vzhodno od Tise mobiliziral in prostovoljno vključil v vojno pod pogojem, da ni govora o osvajalni politiki)⁹⁸

Poljaki so v svojih časnikih poročali, da so proti razdeljevanju madžarske zemlje med Romunijo, Češkoslovaško in Kraljevino SHS. Pogosto pa niso omenili, da si tudi sami želijo madžarsko županijo Árva in njene sosednje kraje.⁹⁹

⁹⁴ *Angol főrendek a magyar béke megváltoztatásáért*, ZALA, letnik XLVII, številka 77

⁹⁵ *Hírek a magyar béke körül*, *Zalai Közlöny*, letnik 59, številka 105

⁹⁶ *Angol származású király a magyar állam élén.*, ZALA, letnik XLVII, številka 100

⁹⁷ *Megkaptuk a békefeltételeket*, ZALA, letnik XLVII, številka 104

⁹⁸ *A nemzetgyűlés ülése*, *Zalai Közlöny*, letnik XLVII, številka 127

⁹⁹ *Vogrsko*, *Novine*, letnik VII, številka 12

13. PODPIS MIROVNE POGODBE

Mirovna pogodba je bila podpisana v petek, 4. junija 1920, ob 16:30 v dvorani, ki povezuje Mali in Veliki Trianon v Versaillesu v Parizu.

Slika 7: Madžarska delegacija zapušča Trianonsko palačo po podpisu mirovne pogodbe¹⁰⁰

Dogodek je vodil Millerand, prisotni pa so bili še predstavniki Anglije, angleških kolonij, ZDA, Japonske, Italije, Belgije, Češke, Portugalske, Kitajske, Grčije, Srbije, Jugoslavije, Paname, Nikaragve in Kube. Med pomembnejšimi gosti so bili še grški kralj, maršal Foch in udinski vodja.¹⁰¹ Ceremonijo je otvoril Millerand z besedami: »*Gospodje, predajam vam pogodbo, ki jo bodo sklenili zavezniki z Madžarsko. Tekst, ki ga bodo podpisali je identičen s tistim, katerega so 6. maja predali madžarski delegaciji. Pozivam madžarske pooblaščenec gospode, da jo podpišejo.*« Mir sta z madžarske strani podpisala Dr. Benárt Ágoston (Bernard Auguštin), minister za delo in dobrostanje ljudstva in Drasche-Lázár Alfred, izredni poslanik in

¹⁰⁰ Wikipedia, the free encyclopedia, 2021

¹⁰¹ *Kak se je vojski mir podpisao*, Novine, letnik 7, številka 27

pooblaščen minister.¹⁰² Ceremonija je trajala 10 minut.¹⁰³ Dr. Ágoston je o podpisu izjavil: *»Mnogo raje bi dal svojo roko v ogenj, kot sem jo dal na pero, da ne govorim o tem, da bi lažje šel v boj kot pa podpisal ta ponižujoči mir za nas. /.../ Odklonitev miru bi bila nemogoča, ker bi namesto pšeničnih križev bila Madžarska prekrita z lesenimi /.../ Potrebno je računati na prijateljstva z velikimi narodi, saj se bomo le na ta način pobrali na noge «*¹⁰⁴

¹⁰² *A béke aláírása.*, ZALA, letnik XLVII, številka 127

¹⁰³ *Kak se je vogrski mir podpisao*, Novine, letnik 7, številka 27

¹⁰⁴ *Benárd Ágoston tapasztalatairól.*, Zalai Közlöny, letnik 59, številka 132

14. PO PODPISU MIROVNE POGODBE IN POSLEDICE LE-TE

26. junija 1920 je na Madžarsko prispela francoska komisija za določanje meja. Skupino je vodil general Hamelin, ki je v uvodnem govoru na železniški postaji namignil, da bo Madžarska pridobila veliko ozemlja. Madžari so komisijo sprejeli v narodnih nošah.¹⁰⁵ Prva naloga omenjene komisije je bila rešitev zahodnoogrškega vprašanja.¹⁰⁶

S pogodbo je Madžarska izgubila dve tretjini oziroma 72 % svojega nekdanjega ozemlja, šestdeset odstotkov prebivalcev, med njimi trideset odstotkov etničnih Madžarov. Madžarsko ozemlje so si razdelile Češkoslovaška, Romunija, Kraljevina Srbov, Hrvatov in Slovencev, Avstrija, Italija in Poljska.¹⁰⁷ V nadaljevanju bom na kratko opisala izgube, ki jih je doživela Madžarska s podpisom mirovne pogodbe.

Ozemlje Madžarske se je zmanjšalo z 282.000 km² na 93.000 km² na naslednji način:

- Romunija je pridobila 102.813 km² (današnje ozemlje vzhodnega Banata, Transilvanije (Erdelja)),
- Kraljevina SHS je pridobila 63.370 km² (ozemlje Slavonije, Prekmurja in zahodnega dela Banata),
- Češkoslovaška je pridobila 61.646 km² (ozemlje današnje Slovaške in Podkarpatske Rusije/zahodne Rutenije),
- Avstrija je pridobila 4.020 km² (območje današnje Gradišanske/Zahodne Ogrske),
- Poljska je pridobila 589 km².¹⁰⁸

Število prebivalstva se je zmanjšalo z 20,8 milijonov na 7,6 milijonov, od tega je pridobila:

- Romunija 5.237.981 preb. (po nekaterih virih 5,7 milijona) (od teh je bilo prib. 1,6 milijona Madžarov),

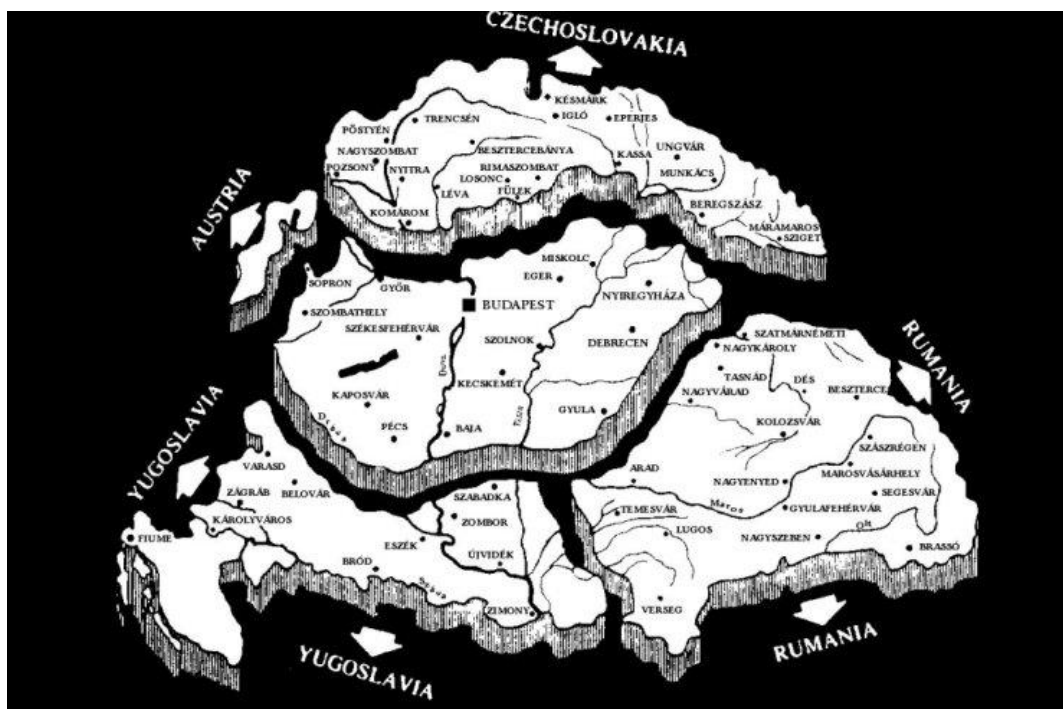
¹⁰⁵ »Csak kitartás és bizalom«, Zalai Közlöny, letnik 59, številka 146

¹⁰⁶ Vprašanje Zapadne Ogrske, SLOVENEK, letnik 48, številka 117

¹⁰⁷ Kontler, 2005, str. 276

¹⁰⁸ Bernadetta, 2009, str. 160

- Kraljevina SHS 4.149.840 preb. (od teh je bilo, vsaj 460.000 Madžarov, 20.000 Madžarov je živel na območju Prekmurja)
- Češkoslovaška 3.516.815 preb. (od teh je bilo približno 1,1 milijona Madžarov),
- Avstrija 292.031 preb. (od teh je bilo 26.000 Madžarov),
- Poljska 24.880 preb.¹⁰⁹

Slika 8: Ozemeljske izgube Madžarske s podpisom Trianonske mirovne pogodbe¹¹⁰

Približno 3,2 milijona Madžarov se je znašlo v položaju manjšine.¹¹¹ Več kot pol 'manjšinskih' Madžarov je živel v strnjenih skupnostih neposredno ob meji z državo matičnega naroda. V teh skupnostih so Madžari ponekod predstavljali več kot 95-odstotno večino.¹¹² Položaj 'manjšinskih' Madžarov je bil izjemno slab. Prebivalstvo je bilo izpostavljeno nasilju in zatiranju, zato je v tistem obdobju veliko Madžarov zbežalo (oziroma so jih izgnali) v trianonsko

¹⁰⁹ Bernadetta, 2009, str. 160

¹¹⁰ On the 97th Anniversary of the Treaty of Trianon, Hungary Holds Day of National Cohesion, Tom Szigeti, <https://hungarytoday.hu/97th-anniversary-treaty-trianon-hungary-holds-day-national-cohesion-48108/>

¹¹¹ Kontler, 2005, str. 276

¹¹² Göncz, 2004, str. 138

Madžarsko.¹¹³ Največ beguncev je prišlo iz Transilvanije, Južne in Gornje Madžarske.¹¹⁴ V madžarskem časniku ZALA so opisali razmere, v katerih so živeli 'manjšinski' Madžari: »S puškinim kopitom se maščujejo za izgovorjeno madžarsko besedo, uradnikom onemogočijo eksistenco, kmete in lastnike kmetij, obrtnike oropajo, madžarske fante rekrutirajo in jih hujskajo proti svojim staršem, nežno mladino po šolah silijo na sramotenje Madžarstva.«¹¹⁵ Posledično je Madžarska postala etnično skoraj homogena, saj je bilo devetdeset odstotkov prebivalcev Madžarov. Največja manjšina 'nove' Madžarske so bili Nemci, ki so predstavljali več kot šest odstotkov prebivalstva.¹¹⁶ Omeniti je potrebno tudi prvotno načelo mirovne konference, da naj se namesto večnacionalnim državam da prednost bolj homogenim državam. Le-temu cilju niso ugodili. Posledično so narodnostna vprašanja v Srednji Evropi po prvi svetovni vojni v nekaterih primerih postala še bolj zapletena kot so bila prej. Zaradi nerešenih spornih situacij je bilo narodnostno vprašanje tudi kasneje velik kamen spotike med sosedi, saj nove države žal niso izpolnjevale tistih obveznosti, ki jim jih je mirovna konferenca določila.¹¹⁷

Ozemlja, ki jih je Madžarska izgubila z mirovno pogodbo, so vsebovala veliko s surovinami bogatih predelov (dežela ni obdržala niti enega rudnika soli ali dragih kovin, ostalo ji je slabih deset odstotkov gozdov in zalog železa), velik del železniškega omrežja in infrastrukture...¹¹⁸ Posledično je Madžarski začelo primanjkovati premoga, kar je hudo prizadelo železarstvo, tekstilno industrijo, gradbeništvo, obrate za predelavo gospodarskih proizvodov, tovarne sladkorja, alkohola in piva, kemične tovarne, tovarne usnja, rudnike, železniški in ladijski promet... Izguba nahajališč naravnih surovin je prisilila Madžare k iskanju/izkopavanju novih rudnikov premoga, ki je bil slabše kvalitete.¹¹⁹ Madžarska je obdržala samo polovico nekdanj razvite predelovalne in težke industrije.¹²⁰

¹¹³ *Hirek*, Zalai Közlöny, letnik 59, številka 150

¹¹⁴ *Madjarsko*, Novine, letnik 7, številka 25

¹¹⁵ *Vérzik*, ZALA, letnik XLVII, številka 12

¹¹⁶ Kontler, 2005, str. 276

¹¹⁷ Göncz, 2004, str. 138

¹¹⁸ *Az antant*, ZALA, letnik XLVII, številka 105

¹¹⁹ *A Dunántul természeti kincsei*, ZALA, letnik XLVII, številka 79

¹²⁰ Kontler, 2005, str. 276

Največji udarec, ki je močno prispeval k nazadovanju celotnega prostora pa je predstavljala izguba enotnega trga monarhije.¹²¹ Posledično je Madžarska postala odvisna od izvoza in uvoza ter sprememb v svetovnem gospodarstvu.¹²²

Prav tako je mirovna pogodba zahtevala plačevanje vojne odškodnine v višini 200 milijonov zlatih kron in prepovedala splošno vojaško obvezo. Največje število vojakov je bilo 35.000.¹²³ Madžarska se ni smela odpovedati svoji suverenosti (ni se smela združiti z Avstrijo), saj je s pogodbo kljub izgubam postala formalno samostojna in neodvisna država.¹²⁴

Kljub podpisu pogodbe napetosti med Madžarsko in njenimi sosedami niso poniknile. Jugoslovanska vojska je namreč zapustila Madžarsko ozemlje šele 21. avgusta 1921. Prav tako je zaradi zahodne obmejne pokrajine Gradišćanske narasla napetost s strani Avstrije, saj so omenjeno pokrajino madžarske paravojaške skupine delno zasedle in se umaknile šele, ko so dobile ultimatum antante.¹²⁵ Decembra 1921 se je izvedel tudi edini plebiscit (pogoji mirovne pogodbe so dovoljevali plebiscite le na najbolj spornih območjih, v resnici pa se je le-ta izvedel le enkrat), v katerem se je območje Soprona odločilo za Madžarsko.¹²⁶

S podpisom Trianonske pogodbe so se na budimpeštanskih ulicah začeli protesti proti le-tej.¹²⁷ Na protestih so večinoma prepevali madžarsko narodno pesem, kasneje pa je večina obiskala cerkve.¹²⁸ Prav tako so na spomenike madžarskih velikašev (Petöfi...) metali cvetje.¹²⁹ 4. junij je bil po vsej Madžarski dan žalovanja, v znak le-tega so zvonovi točno ob 10. uri eno uro neprekinjeno oznanjali najbolj tragični dogodek madžarskega naroda v novejši zgodovini, prav tako je Rakovszky prekinil sejo madžarske narodne skupščine, na sodišču so prekinili razprave.

¹²¹ Bernadetta, 2009, str. 160

¹²² Kontler, 2005, str. 276

¹²³ Bernadetta, 2009, str. 160

¹²⁴ Göncz, 2004, str. 138

¹²⁵ Kontler, 2005, str. 276

¹²⁶ Bernadetta, 2009, str. 160

¹²⁷ Kontler, 2005, str. 276

¹²⁸ *Kda so vogrski mir podpisali*, Novine, letnik 7, številka 25

¹²⁹ *Vogrsko*, Novine, letnik 7, številka 24

Tistega dneva niso predvajali glasbe v kavarnah, prav tako so gledališča odpovedala predstave.¹³⁰ Zaprle so se trgovine, tudi železnice so nehale delati.¹³¹

Nezadovoljstvo se je širilo tudi izven madžarskih meja, saj so manjšinski sporazumi, ki bi morali jamčiti za pravice Madžarov v sosednjih državah, večinoma ostali na papirju.¹³² Čeprav je potrebno omeniti, da je Madžarska s Trianonsko pogodbo pridobila del Kraljevine SHS (Porabje s središčem Monošter kjer so živeli Slovenci). Vendar pa Madžari Porabskim Slovencem prav tako niso priznavali nacionalnih pravic in so jih skušali pomadžariti, kar kaže na nekakšno obliko hipokritičnosti Madžarov.¹³³

Nezadovoljstvo nad mirovno pogodbo je izkoristil proti reformam nastrojen nacionalistični režim, ki je nekatere družbene in gospodarske probleme namerno pripisal mirovni pogodbi.¹³⁴ Revizijska dejavnost je tako postala najpomembnejši element političnega delovanja v naslednjih petnajstih letih. Prav tako so izgube zanetile med Madžari iredentistična gibanja. Nekaj jih je že obstajalo pred podpisom, med drugimi tudi *Move*, ki je v juniju izdajal propagandistični list »Medjimurje«, v katerem so širili najtendencioznejše vesti o Kraljevini SHS.¹³⁵ 26. junija 1920 je vlada pod vodstvom Simony-Semadama odstopila (svoj odstop je napovedala že maja).¹³⁶ Sredi julija 1920 je postal madžarski ministrski predsednik grof Pál (Pavel) Teleky¹³⁷, pod katerim se je začela živahna dejavnost na področju zakonodaje.¹³⁸ Kljub temu je bilo stabiliziranje družbe dokaj omejeno zaradi velike revščine, ki je bila značilna za neposredno povojno obdobje. Do napetosti v celotni družbi so med drugimi vzroki pripeljale tudi velikanske ozemeljske, človeške in gospodarske izgube. Posebno težavo je predstavljala velika skupina Madžarov iz sosednjih držav, ki so jih po Trianonski mirovni pogodbi tamkajšnje oblasti izgnale ali pa so zaradi spremenjenih političnih okoliščin sami pobegnili v matično

¹³⁰ *Tiltakozás a békeszerződés ellen*, *Zalai Közlöny*, letnik 59, številka 125

¹³¹ *Kda so vogrski mir podpisali*, *Novine*, letnik 7, številka 25

¹³² Kontler, 2005, str. 276

¹³³ Hoensch, 1996, str. 103

¹³⁴ Kontler, 2005, str. 276

¹³⁵ *Mažarska propaganda*, *SLOVENE*, letnik 48, številka 123

¹³⁶ *Vlada odstopi*, *SLOVENE*, letnik 48, številka 144

¹³⁷ Pál Teleki: grof, madžarski politik, geograf. V maju je bil madžarski zunanji minister (*Novine*, 2.5.1920, letnik 7, številka 18)

¹³⁸ *Vogrsko*, *Novine*, letnik 7, številka 31

državo. Tako so nekateri prebežniki več let živeli v zapuščenih železniških vagonih v izjemno težkih razmerah.¹³⁹

Žalost nad izgubo se vse do danes kaže v političnem, kulturnem, literarnem in duševnem življenju večine Madžarov.¹⁴⁰ Prebivalci so namreč izgube, ki so bile po vrhu slabo utemeljene, enačili z narodno tragedijo leta 1241, ko so po državi pustošili in jo uničili Tatari in s simboličnim razpadom srednjeveške madžarske države po izgubljeni bitki s Turki pri Mohaču leta 1526.¹⁴¹

¹³⁹ *Utazás a Tiszántulra*, ZALA, letnik XLVII, številka 95

¹⁴⁰ Göncz, 2004, str. 139

¹⁴¹ *Viharos ülés a nemzetgyűlésen*, ZALA, letnik XLVII, številka 129

15. PREKMURJE

15.1. Kratek oris od leta 1918

Glede na to, da se je v Trianonski mirovni pogodbi odločalo tudi o našem ozemlju, Prekmurju, bom zgodovino le-tega na kratko opisala v ločenem poglavju.

Prekmurski Slovenci so pod ogrsko nadvlado živeli več kot tisoč let, a so kljub temu ohranili svoj slovenski jezik. Prekmurje je bilo del ogrskega dela habsburške monarhije. Bilo je nerazvito in komunikacijsko odrezano od ostalih Slovencev, kljub temu pa je ohranilo slovensko narodno zavest.¹⁴² Prebivalstvo Prekmurja po prvi svetovni vojni ni izrazilo želje po odcepitvi od Madžarske, zavzemalo se je le za avtomijo v okviru madžarske države. Za pridružitve Prekmurja h Kraljevini SHS se je zavzemalo le nekaj posameznikov, najbolj glasna sta bila takrat upokojen župnik Jože Klekl (kasneje poslanec jugoslovanskega državnega zbora) in Matija Slavič. Tako so dali pobudo za ustanovitev tako imenovane Murske / Vendske županije, v kateri bi v enotno županijo združili Slovence v Zalski in Železni županiji. Le-ta predlog so decembra 1918 sprejeli, vendar zaradi določenih političnih dogodkov do uresničitve sklepa ni prišlo. Kasneje so jugoslovanski vojaki zasedli območje Medjimurja in Prekmurja. V tistem času se je podpora priključitvi pokrajine k novi jugoslovanski državi precej narasla. Prav tako je na začetku leta 1919 postal aktualen načrt Kleklove avtonomije, ki je predvideval združitev vseh Slovencev ob Muri in Rabi v enotno Slovensko krajino s sedežem v Murski Soboti v madžarski ali južnoslovanski državi. Načrt je padel v vodo.

¹⁴² Lipušček, 2019, str. 89

Slika 9: Jožef Klekl (1874-1948)¹⁴³

29. maja leta 1919 je v Murski Soboti Vilmos Tkalec, cerkveni učitelj, razglasil Mursko republiko, ki jo je ustanovil zaradi lastnih materialnih interesov. Le-to so madžarske enote že junija zavzele nazaj.

V začetni fazi pariške mirovne konference se Kraljevina SHS ni preveč zanimala za Prekmurje. Stvari so se zasukale v drugi polovici leta 1919, ko je delegacija, ki je bila sestavljena pretežno iz prekmurskih Slovencev, prosila jugoslovanske oblasti za vojaško zasedbo Prekmurja. Omenjeno območje je 9. junija 1919 le prišlo pod Jugoslavijo predvsem po zaslugi Francozov in Američanov. Nekateri to pripisujejo majorju Gastonu Reverdyju. Zraven enojezičnega slovenskega območja je bilo v primeru Prekmurja od Madžarske odcepljenih 28 naselij, kjer je v absolutni večini živelo madžarsko prebivalstvo. Jugoslovanska vojska je zasedla Prekmurje 12. in 13. avgusta 1919. Prekmurje je ostalo pod vojaško upravo in sicer zahodni del pod slovensko oblastjo, vzhodni pa pod hrvaško. Posledično je med Zagrebom in Ljubljano nastal spor glede dokončne pripadnosti ozemlja znotraj Kraljevine SHS. 2. septembra 1919 je bilo

¹⁴³ Lipušček, 2019, str. 89

Prekmurje določeno za slovensko upravo. Uradno so pripadnost Prekmurja potrdili 4. junija 1920 v Trianonski mirovni pogodbi.¹⁴⁴ Sprva so želeli ustanoviti Prekmursko škofijo, kasneje pa so predstavniki Prekmurja izrazili željo po priključitvi z lavantinsko škofijo.¹⁴⁵

15.2. Prekmurje skozi oči takratnih medijev

Glede na to, da se je pripadnost Prekmurja določila že eno leto pred podpisom Trianonske mirovne pogodbe, je očitno, da se časopisi tej tematiki v prvi polovici leta 1920 niso veliko posvečali. Posledično nisem zasledila veliko člankov na to temo.

Čeprav so bile meje z Jugoslavijo pred podpisom mirovne pogodbe že določene, se je madžarska delegacija še vedno zavzemala za revizijo le-teh. Prav tako je v februarju in marcu leta 1920 kazalo, da se bo Madžarska mobilizirala in poskusila zavzeti izgubljena območja.¹⁴⁶ Kljub prizadevanju se meje niso spremenile.¹⁴⁷ Na začetku leta 1920 je Madžarska zajela in zaprla župnika Jožefa Klekla. Cilj Madžarov je bil zajeti vse podpornike Kraljevine SHS v Prekmurju, kar bi mogoče privedlo do želje po vrnitvi Prekmurja pod madžarsko oblastjo. Madžarski seveda ni uspelo.¹⁴⁸

Prekmurci so bili pred podpisom Trianonske mirovne pogodbe pod Madžari. Le-ti so izvajali močno madžarizacijo, še posebej v šolah in na področju literature, kar je vplivalo na kakovost izobrazbe generacij Prekmurcev.¹⁴⁹

Že marca 1920 je Kraljevina SHS vključila Prekmurje v volitve, ki so potekale po celotni kraljevini.¹⁵⁰ Prav tako so bili aprila vključeni v politiko Kraljevine SHS.¹⁵¹ Iz Slovenca je bilo razbrati, da so Slovenci že aprila (ali pa še prej) vedeli, da bo Prekmurje slovensko: »/.../

¹⁴⁴ Göncz, 2004, str. 133

¹⁴⁵ *Prekmurje*, SLOVENEK, letnik 48, številka 167

¹⁴⁶ *Mirovna konferenca*, Novine, letnik 7, številka 5

¹⁴⁷ *Mažarske meje se ne spremenijo*, SLOVENEK, letnik 48, številka 62

¹⁴⁸ *Za osvoboditev g. župnika Klekla*, SLOVENEK, letnik 48, številka 166

¹⁴⁹ *Oklic*, SLOVENEK, letnik 48, številka 56

¹⁵⁰ *Načrt volilnega reda*, SLOVENEK, letnik 48, številka 62

¹⁵¹ *Majarska*, SLOVENEK, letnik 48, številka 79

*Veselim se, da so danes Prekmurci v tako velikem številu tukaj. Prekmurci in Medjimurci ostanejo naši, oni ostanejo Jugoslovani, na tem ne spremeni nič. Ne meč gospoda Horthyja še manj pa boljše vizem kakega novega Bele Kuna. Meje Prekmurja in Medjimurja bodo ostale, kakor so, one se ne bodo spremenile niti nam v korist niti v škodo.*¹⁵² Madžari očitno niso želeli izgubiti Prekmurja. Posledično so v le-tem začeli govoriti proti Kraljevini SHS z upanjem, da bi se Prekmurci odločili, da bodo ostali pod Madžarsko oblastjo. Posledično je na sredini maja mirovna konferenca poslala: *»/.../ pitanje na madjarsko vlado, zakaj se hujska v Prekmurji proti Jugoslaviji /.../«*¹⁵³ V Madžarskih časnikih nisem zasledila članka, ki bi se nanašal na omenjeno problematiko.

V Novinah je slovenski dijak iz Prekmurja zapisal: *»Mi smo več nej Vogri (Madžari); ž njimi nikaj nemamo zaopraviti. Vsaki k svojim: Slovenci k Slovencom, Vogri k Vogrom«*¹⁵⁴

Slovenski članki v zvezi z mirovno konferenco poročajo predvsem o težavah oziroma možnosti izgube slovenske Goriške, Trsta z okolico in Istro, Ziljsko na Koroškem in Kanalsko dolino.¹⁵⁵ Zaradi zgoraj omenjenega razloga v časnikih večinoma ne zasledimo Prekmurja kot problematičnega območja.

Po podpisu mirovne pogodbe, ko je na Madžarsko prišla komisija za določanje mej, se je med Slovenci začel kazati strah za Prekmurje. Menili so, da je komisija naklonjena Madžarski zaradi dobrih odnosov med Anglijo in Madžarsko. Posledično bi lahko komisija odtrgala Prekmurje od Slovencev in postavila Muro za mejo med Kraljevino SHS in Ogrsko. Mejna komisija je namreč lahko delala spremembe v primeru zahteve po reviziji pogodbe s strani kakšne države ali pa ob splošni pritožbi lokalnega prebivalstva. Meje je določala na podlagi gospodarskih in ne narodopisnih interesov.¹⁵⁶ Najbolj so se bali za izgubo Dolnje Lendave.¹⁵⁷ Na koncu so bili Slovenci zadovoljni z delom Obmejne komisije.¹⁵⁸

¹⁵² *Majarska*, SLOVENEK, letnik 48, številka 79

¹⁵³ *Dom i svet, Mirovna konferenca*, Novine, letnik 7, številka 20

¹⁵⁴ *Iz Amarike*, Novine, letnik 7, številka 30

¹⁵⁵ *Majarska*, SLOVENEK, letnik 48, številka 79

¹⁵⁶ *Dolnja Lendava v veliki nevarnosti?*, SLOVENEK, letnik 48, številka 148

¹⁵⁷ *Politične novice Dolnja Lendava*, SLOVENEK, letnik 48, številka 129

¹⁵⁸ *Obmejna komisija*, SLOVENEK, letnik 48, številka 162

Julija je slovensko območje obiskal prestolonaslednik Aleksander Karađorđević. Na sprejemu le-tega so bili Prekmurci med drugimi zelo dobro zastopani.¹⁵⁹ Pred njim je med drugimi govoril tudi zastopnik prekmurskih Slovencev. Le-ta je izjavil: »Več kot tisoč let smo trepetali Slovenci v Prekmurju pod tujim jarmom. /.../ Trdo stojimo na zemlji, katero so s krvavimi žulji obdelovali že naši pradedje v korist nasilnega tujca kot zavedni Slovenci in zvesti državljani naše lepe Jugoslavije. /.../«¹⁶⁰ Na tem sprejemu je prestolonaslednik izjavil: »Prekmurje je za stalno naše (Jugoslovansko)«¹⁶¹

V madžarskih časnikih sem zasledila le en članek o Prekmurju. Le-ta o Prekmurju poroča na izjemno drugačen način v primerjavi s slovenskimi časniki. Omenja upor Prekmurcev proti slovenskim oblastem pred 15-20 leti. Slovenske oblasti opisuje kot kalilce miru, Prekmurski odziv na le-te pa prikazuje: *»Ljudje so se spravili v položaj pasivne rezistence, izogibali so se slovenskim oblastem in vojski, na mnogih mestih pa so celo zavrnili petrolej in sladkor, ki so ga delile oblasti, pri ljudskem štetju pa so zatajili, da so Prekmurci. Orožnikom ali vojakom so odgovarjali ali v madžarščini ali v nemščini, mnogo mladincev je pobegnilo k nam, v madžarsko vojsko, z namenom, da bi zasedbene čete nekoč lahko izgnali. Z veseljem in priznanjem lahko rečemo, da smo takšno obnašanje videli, pri vseh narodnostih na Madžarskem.«*¹⁶²

¹⁵⁹ *Prekmurci v Maribori*, Novine, letnik 7, številka 28

¹⁶⁰ *Prekmurci pred regentom*, SLOVENEČ, letnik 48, številka 146

¹⁶¹ *Prekmurci v Maribori*, Novine, letnik 7, številka 28

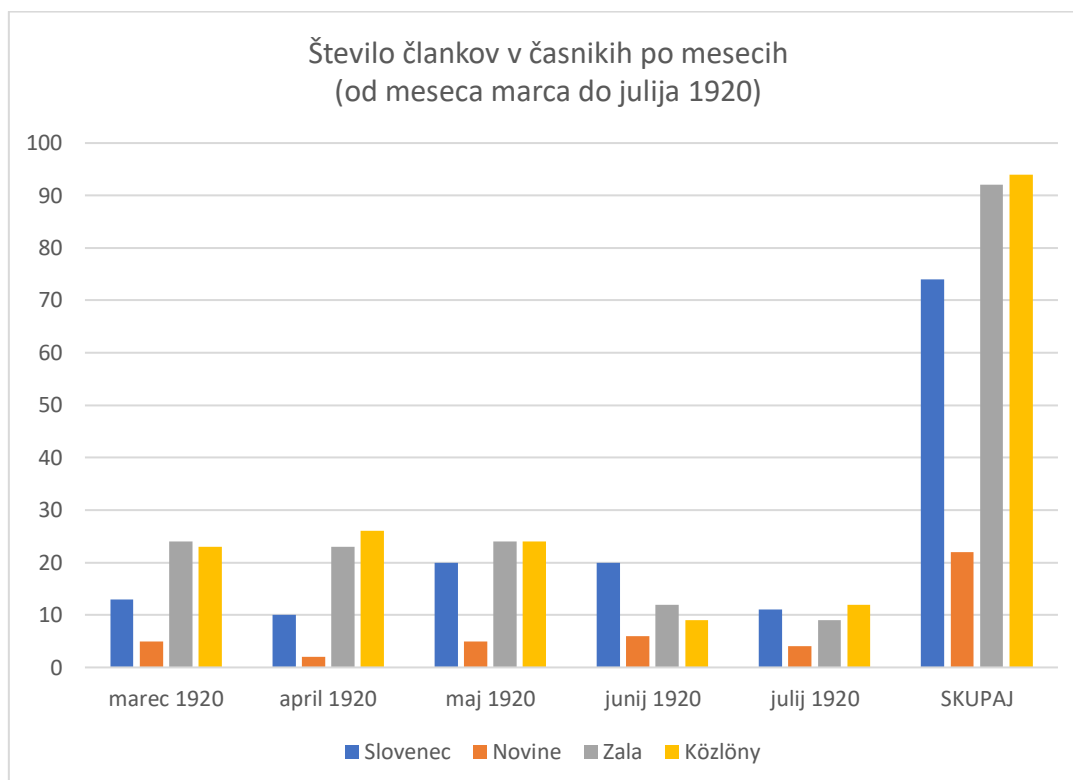
¹⁶² *A vend ellenállás*, ZALA, letnik XLVII, številka 90

16. UGOTOVITVE IN HIPOTEZE

Pred raziskovanjem sem si zastavila pet hipotez. Le-te bom v nadaljevanju analizirala.

Prvo hipotezo, *poročanje slovenskih in madžarskih časnikov na to temo ni enako obsežno*, sem potrdila. Naredila sem namreč statistiko, kjer sem iz štirih časnikov (Slovenec, Novine, Zalai Közlöny in Zala) zbrala vse članke, ki so se navezovali na Trianonsko mirovno pogodbo, njene vzroke in posledice. Zavzela sem obdobje od marca do vključno z julijem iz leta 1920. Članki so vsebovali vsaj eno izmed naslednjih besed: Madžari, Mažari, Majari, Versailles, Prekmurje, Ogri, Albert Appony, Horthy Miklós, Sándor Simonyi-Semadam, (Trianonska) mirovna pogodba, Paris in Prekmurje. Članke sem preštela in jih razvrstila v tabelo.

Graf 1: Število člankov v časnikih po mesecih (od meseca marca do julija)

Iz grafa lahko razberemo, da so madžarski časniki namenili več člankov omenjeni tematiki, kar je seveda pričakovano. Najmanj člankov sem zasledila v časniku Novine, kar je logično, saj so

Novine edini tednik med analiziranimi časniki. Posledično sem v Novinah zasledila tudi veliko zamikov (o podpisu Trianonske mirovne pogodbe so poročali šele 13. junija 1920). Prav tako se razlikuje obseg člankov, ki so namenjeni dani tematiki. V madžarskih časnikih so članki dolgi tudi po eno stran, v slovenskih pa članki večinoma obsegajo le par vrstic.

Drugo hipotezo, *tematika bo v madžarskih in slovenskih časnikih predstavljena na drugačen način*, sem prav tako potrdila. Glede na to, da sem proučevala časnike iz dveh različnih držav, ki v tistem obdobju nista bili ravno povezani, je pričakovati, da bosta imeli drugačne poglede na dogodke, ki so se takrat odvijali. Dober primer omenjenega je opisovanje podpore Madžarske s strani drugih držav. V časnikih Zala in Zalai Közlöny je bil italijanski predsednik Nitti prikazan v zelo pozitivni luči, medtem ko sta Slovenec in Novine opozarjala, da Nittijeva podpora ne izhaja iz sočutja do Madžarske. Njegov namen je bil čim bolj omejiti ozemlje svojih 'nasprotnic' med drugimi tudi Kraljevino SHS.

Tretjo hipotezo, *madžarski časniki o podani tematiki pišejo z negativnimi čustvi (žalost, jeza ...)*, sem potrdila. Trianonska mirovna pogodba se navezuje izključno na Madžarsko, posledično so Madžari veliko bolj čustveno navezani na le-to. Hipotezo potrjuje skoraj vsak madžarski članek. V le-teh prevladuje žalostno, jezno, razočarano vzdušje. Le redko se pojavijo članki, ki poskušajo spodbuditi nekaj optimizma. Prav tako sem v madžarskih časnikih zasledila razne kolumne, ki so bile v celoti namenjene Trianonski pogodbi.

Četrto hipotezo, *knjižni in časopisni viri vsebujejo enake podatke*, sem ovrgla. V časnikih sem zasledila veliko več podatkov kot v knjižnih virih, ki sem jih uporabljala. Potrebno je upoštevati, da sem uporabljala knjige, ki niso namenjene samo obravnavani tematiki. Posledično niso tako podrobne. V člankih sem zasledila nekatere dogodke, ki so jim namenjali veliko pozornosti, medtem ko v knjigah niso bili niti omenjeni. Med drugim tudi volitve poslancev na območju vzhodno od reke Tise, bojkot Madžarske, uveljavljanje nove valute, vladne krize na Madžarskem po podpisu mirovne pogodbe ... Glede statističnih podatkov so bile knjige bolj natančne, vendar je to pričakovano, glede na dostop do napredne tehnologije. Poročanje o

nekaterih vsebinah v člankih in knjigah se razlikuje. Vendar to ni posledica netočnosti poročanja, ampak je posledica časa, saj so se nekatere stvari, dogodki, skristalizirali čez čas.

Peto hipotezo, *madžarski časniki so namenili več pozornosti Prekmurju kot slovenski*, sem ovrgla. Kot sem že omenila je bilo reševanje problema Prekmurja aktualno leto pred podpisom Trianonske mirovne pogodbe. Posledično ni bilo veliko člankov, ki bi opisovali problematiko določitve položaja Prekmurja v obravnavanem obdobju. V madžarskih časnikih sem zasledila samo en članek o Prekmurju in sicer v ZALI, 20. aprila 1920. V časnikih Zalai Közlöny pa sem zasledila samo napise med članki: »*Ne damo Prekmurja!*« kar kaže na to, da je Madžarska še vedno upala, da bo s podpisom Trianonske pogodbe lahko obdržala Prekmurje. V slovenskih časnikih je bilo Prekmurje večkrat omenjeno. Vsebina teh člankov se je večinoma navezovala na vključevanje Prekmurcev v slovensko družbo in politiko. Slovenski članki so v obravnavanem obdobju posvečali več pozornosti drugim predelom slovenskega območja (Koroška, Jadransko vprašanje ...), saj so bile te teme v obravnavanem obdobju aktualne.

17. ZAKLJUČEK

Cilj moje raziskovalne naloge je bil spoznati Trianonsko mirovno pogodbo s pomočjo takratnih časnikov in primerjava poročanja slovenskih in madžarskih časnikov o isti tematiki. Svoj cilj sem tudi dosegla.

Pričakovano je bilo, da so madžarski časniki poročali o pogodbi veliko bolj čustveno, vendar pa me je presenetilo majhno število člankov, ki so jih namenili Prekmurju (še posebej zato, ker je časnik ZALA izhajal v županiji, ki je mejila na Prekmurje). Madžarske časnike je čustvena navezanost na tematiko včasih 'zaslepila' (v primeru podpore italijanskega ministra) oziroma so zaradi tega bili selektivno pozorni. Zanimivo je dejstvo, da so Madžarski časniki krivili antanto za krivično pogodbo, vendar so hkrati poudarjali in pogosto poročali o podpori Anglije, Italije in občasno tudi Francije (antanto so sestavljale Velika Britanija, Irska, Francija, Rusija in Italija, kar pomeni, da je, po madžarskih časnikih, polovica antante 'navijala' za pravičen mir Madžarske).

Slovenski časniki so o Trianonski mirovni pogodbi večinoma pisali bolj objektivno (poročali so o stvareh, ki sem jih lahko preverila v sedanji literaturi). Več pozornosti so namenili Prekmurju, kljub temu da je v literaturi omenjeno, da se na začetku pogajanj leta 1919 niso posebej zavzemali za Prekmurje. Vendar je le-to kasneje vseeno prišlo pod Kraljevino SHS, ki je prebivalce Prekmurja začela uspešno vključevati v takratno politiko in družbo. Zadovoljstvo Prekmurja so predvsem poudarjale Novine, saj so le-te izhajale na tem območju. Omeniti je potrebno tudi madžarizacijo, ki jo je mlad študent izpostavil v Novinah. Le-ta je bila prikazana v negativni luči z dodatkom, da Prekmurcem pod Kraljevino SHS ni bilo vsiljena določena oblika obnašanja, govora ... Prav tako so se v juniju in juliju 1920 Slovenci prestrašili, da bodo, zaradi dela obmejne komisije, izgubili del Prekmurja (Dolnjo Lendavo). Njihova reakcija (o potencialni izgubi niso poročali na veliko, vendar so nakazali, da si ne želijo odcepitve Dolnje Lendave in drugih krajev) je pokazala na postopno povezovanje Prekmurja in drugih slovenskih dežel.

Pri primerjavi madžarskih in slovenskih člankov, ki so bili namenjeni Prekmurju, sem opazila, da se zgodbi zelo razlikujeta. Madžarska stran je poročala, da Prekmurje čuti pripadnost do Madžarske, slovenska stran pa je poročala ravno obratno. Omeniti moram, da je madžarska stran svojo trditev podpirala z dogodki, ki so se zgodili v preteklosti, slovenska stran pa je svojo trditev podkrepila z izjavo mladega študenta, ki je svoje mnenje izjavil v istem mesecu, ko je članek izšel.

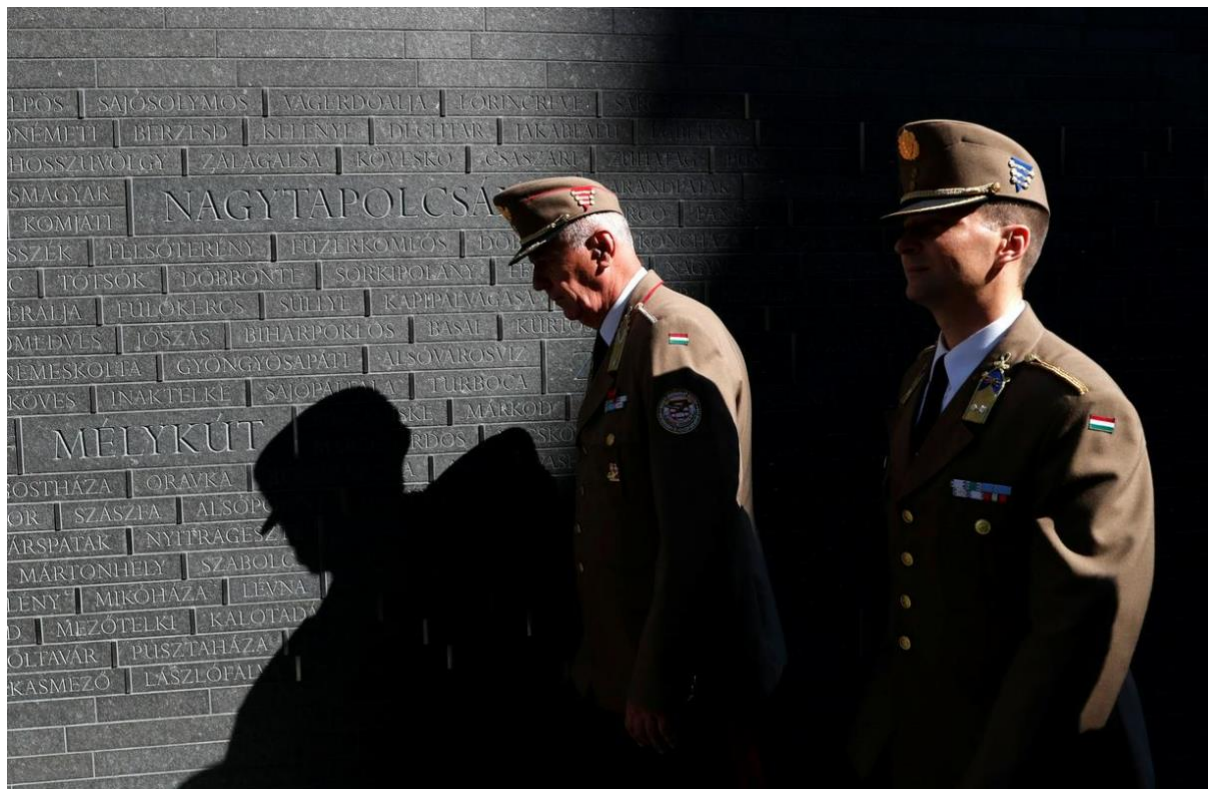
Pri raziskovalnem delu mi je pomagal tudi dedi. Le-ta se je rodil devet let po podpisu mirovne pogodbe v Prekmurju. Med pogovori z njim je pogosto omenil prisilno madžarizacijo, ki se je izvajala v času madžarske okupacije med drugo svetovno vojno. Tako sem lahko potegnila vzporednice z zgoraj omenjeno madžarizacijo. Dedi je prav tako pripovedoval, kako so Madžari vseeno 'skrbeli' za prebivalstvo, ki so ga leta 1920 izgubili, z raznimi boni, s katerimi so na Madžarskem dobili razne popuste na bencin, hrano ... Kot zadnjo zanimivost bi rada omenila zgodbo dedijevih prijateljev. Družina le-teh se je zaradi nestrinjanja s Trianonsko mirovno pogodbo preselila iz Čakovca na ozemlje 'nove' Madžarske, saj se ni želela odreči svojemu narodu. Omenila sem že, da se je zaradi slabega odnosa do Madžarov, ki so ostali izven območja Ogrskega dela Avstro-Ogrske, začelo priseljevanje le-teh na območje Madžarske po mirovni pogodbi. Presenetilo pa me je, da so se ljudje selili tudi zaradi občutka pripadnosti madžarskemu narodu, tako kot dedijevi prijatelji.

100 let kasneje Trianon še vedno mori Madžarsko. V njeni domači politiki so še vedno prisotni pogovori o odnosu do madžarskih manjšin in njihovih življenjskih pogojev.¹⁶³ To potrjuje tudi obnašanje današnjega madžarskega predsednika Viktorja Orbana, ki je v prvi polovici leta 2020 na spletno omrežje Facebook objavil zemljevid Madžarske pred prvo svetovno vojno.¹⁶⁴ Prav tako so avgusta 2020 v Budimpešti pred zgradbo parlamenta razkrili monumentalni spomenik

¹⁶³ Kontler, 2005, str. 277

¹⁶⁴ Orban ob nagovoru dijakov znova objavil zemljevid "velike Madžarske", Televizija Slovenija, <https://www.rtvlo.si/svet/evropa/orban-ob-nagovoru-dijakov-znova-objavil-zemljevid-velike-madzarske/523079>

narodne enotnosti, ki je simboliziral predtrianonsko, veliko Madžarsko. Na 100 metrov dolgem spomeniku je zapisanih 12.485 krajev, ki so bili izgubljeni s Trianonsko mirovno pogodbo.¹⁶⁵

Slika 10: Spomenik narodne enotnosti.¹⁶⁶

¹⁶⁵ Spomenik narodne enotnosti kot obeležje "velike Madžarske"? , Televizija Slovenije, <https://www.rtvsl.si/svet/evropa/spomenik-narodne-enotnosti-kot-obelezje-velike-madzarske/533899>

¹⁶⁶ Spomenik narodne enotnosti kot obeležje "velike Madžarske"? , Televizija Slovenije, <https://www.rtvsl.si/svet/evropa/spomenik-narodne-enotnosti-kot-obelezje-velike-madzarske/533899>

18. DRUŽBENA ODGOVORNOST

Trianonska pogodba je bila podpisana pred dobrimi stotimi leti. Ampak teh sto let niti približno ni zmanjšalo pomena le-te. Menim, da bi morali mladi (še posebej tisti, ki živijo v Prekmurju) vedeti, kaj se je zgodilo 4. junija 1920. Razumevanje Trianonske mirovne pogodbe pripomore k razumevanju raznih današnjih aktualnih vsebin (Orbanove objave na Facebooku, razkritev monumentalnega spomenika narodne enotnosti v Budimpešti ...), prav tako spada k splošni razgledanosti. Z raziskovalno nalogo želim tudi prikazati bolečino Madžarov in pogled na celotno situacijo iz njihovega zornega kota. Trianon še danes ostaja občutljiva tematika. Čeprav današnji Madžarski politiki poudarjajo, da Madžarska nima nobenih ozemeljskih teženj, ne smemo pozabiti madžarskega obupa, izraženega v letu 1920, in njihovih zagretilih obljub, da bo Madžarska ponovno združena v Veliko Ogrsko.

»S cvetjem in pesmimi so darovali velikanom (pesnikom umetnikom) naroda in se s tem zaobljubili, da bodo ostali zvesti njihovemu spominu in da bo vsa energija Madžarstva usmerjena samo v to, da bi vrnila Madžarsko naših velikanov, da bi tisočletna domovina v celoti ponovno bila domovina tisočletnemu narodu.«¹⁶⁷

¹⁶⁷ Múlt-kor, 2020

19. SEZNAM VIROV

- Bernadetta, H. (2009). *Zgodovina Madžarov: učbenik za poučevanje madžarske zgodovine od 1. do 4. letnika gimnazijskega programa dvojezične srednje šole*. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
- Britannica Library. (12. februar 2013). *Albert, Count Apponyi*. Pridobljeno iz Encyclopædia Britannica: library-eb-co-uk.eviri.ook.sik.si/levels/adult/article/Albert-Count-Apponyi/8085
- Britannica Library. (20. julij 1998). *Francesco Saverio Nitti*. Pridobljeno iz Encyclopædia Britannica: library-eb-co-uk.eviri.ook.sik.si/levels/adult/article/Francesco-Saverio-Nitti/55958
- Gabrovec, A. (2020). *Časopis Slovenec*. Pridobljeno iz Slovenec: <https://www.slovenec.org/casopis-slovenec/>
- Göncz, L. (2004). *Madžari - Kratka zgodovina Madžarov*. Murska Sobota: Franc-Franc.
- Hoensch, J. K. (1996). *History of Modern Hungary, 1867-1994*. New York: Longman Publishing.
- Javornik, M. (1997). *Veliki splošni leksikon 1*. Ljubljana: DZS.
- Javornik, M. (1998). *Veliki splošni leksikon 5 (Ma - Ož)*. Ljubljana: DZS.
- Kontler, L. (2005). *Tisočletje v Srednji Evropi: madžarska zgodovina*. Ljubljana: Slovenska matica.
- Lederer, I. J. (1963). *Yugoslavia at the Paris Peace Conference. A Study in Frontiormaking*. New Haven & London: Yale University Press.
- Lipušček, U. (2019). *PREKMURJE V VRTINCU PARIŠKE MIROVNE KONFERENCE 1919: Vloga ZDA in kartografa Douglasa W. Johnsona pri določanju slovenskih (prekmurskih) mej*. Ljubljana: Ustanova dr. Šiftarjeva fundacija, Petanjci.
- Magyar nemzeti levéltár. (1. september 2015). *HÍRLAPOK*. Pridobljeno iz Zala megyei levéltára: <http://www.zml.hu/szakkonyvtar/hirlapok.php>
- Múlt-kor. (4. junij 2020). „*Halálbéke*” – ezeket írták a magyar napilapok 1920. június 4-én. Pridobljeno iz Múlt-kor: Történelmi Magazin: <https://mult-kor.hu/halalbeke-ezeket-irtak-a-magyar-napilapok-1920-junius-4-en-20200604>

- Pokrajinska in študijska knjižnica Murska Sobota. (13. marec 2017). *Kleklove Novine na spletnem portalu dLib.si*. Pridobljeno iz Kamra: <https://www.kamra.si/novice/item/kleklove-novine-na-spletnem-portal-dlib.html>
- Svenšek, A. (19. 2 2021). *MMC*. Pridobljeno iz "Dve leti smo čakali te volitve. Važne so, kakor nobene druge": <https://www.rtv slo.si/1920/dve-leti-smo-cakali-te-volitve-vazne-so-kakor-nobene-druge/543566>
- Šentija, J. (1978). *Opća enciklopedija Jugoslavenskog leksikografskog zavoda 4 (Iz - Kzy)*. Zagreb: Jugoslavenski leksikografski zavod.
- Šentija, J. (1980). *Opća enciklopedija Jugoslavenskog leksikografskog zavoda 6*. Zagreb: Jugoslavenski leksikografski zavod.
- Televizija Slovenija. (7. maj 2020). *Orban ob nagovoru dijakov znova objavil zemljevid "velike Madžarske"*. Pridobljeno iz MMC RTV SLO: <https://www.rtv slo.si/svet/evropa/orban-ob-nagovoru-dijakov-znova-objavil-zemljevid-velike-madzarske/523079>
- Televizija Slovenija. (20. avgust 2020). *Spomenik narodne enotnosti kot obeležje "velike Madžarske"?* Pridobljeno iz MMC RTV SLO: <https://www.rtv slo.si/svet/evropa/spomenik-narodne-enotnosti-kot-obelezje-velike-madzarske/533899>
- Vešligaj, M. (25. maj 2020). *Madžarska bolečina*. Pridobljeno iz 1. program Radia Slovenija : <https://radioprvi.rtv slo.si/2020/05/eppur-si-muove-in-vendar-se-vrti-213/>
- Wikipedia, the free encyclopedia. (23. marec 2021). *Treaty of Trianon*. Pridobljeno iz Wikipedia, the free encyclopedia: https://en.wikipedia.org/wiki/Treaty_of_Trianon

NOVINE:

- Novine. (1. 2. 1920). Mirovna konferenca. *Novine*.
- Novine. (14. 3. 1920). Madjarsko. *Novine*.
- Novine. (14. 3. 1920). Madjarsko. *Novine*.
- Novine. (21. 3. 1920). Vogrsko. *Novine*.
- Novine. (21. 3. 1920). Vogrsko. *Novine*.
- Novine. (16. 5. 1920). Dom i svet, Mirovna konferenca . *Novine*.

- Novine. (13. 6. 1920). Vogrsko . *Novine*.
- Novine. (20. 6. 1920). Kda so vogrski mir podpisali. *Novine*.
- Novine. (20. 6. 1920). Madjarsko. *Novine*.
- Novine. (4. 7. 1920). Kak se je vogrski mir podpisao. *Novine*.
- Novine. (11. 7. 1920). Prekmurci v Maribori . *Novine*.
- Novine. (25. 7. 1920). Iz Amerike. *Novine*.
- Novine. (1. 8. 1920). Vogrsko. *Novine*.

SLOVENEK:

- SLOVENEK. (14. 2. 1920). Mažarske zahteve. *SLOVENEK*.
- SLOVENEK. (2. 3. 1920). Mažarska. *SLOVENEK*.
- SLOVENEK. (5. 3. 1920). Mažarska. *SLOVENEK*.
- SLOVENEK. (9. 3. 1920). Oklic. *SLOVENEK*.
- SLOVENEK. (12. 3. 1920). Mažarska. *SLOVENEK*.
- SLOVENEK. (12. 3. 1920). Pogajanja za vlado. *SLOVENEK*.
- SLOVENEK. (13. 3. 1920). Vrhovni svet in državna oblika. *SLOVENEK*.
- SLOVENEK. (16. 3. 1920). Mažarske meje se ne spremenijo. *SLOVENEK*.
- SLOVENEK. (16. 3. 1920). Načrt volilnega reda. *SLOVENEK*.
- SLOVENEK. (16. 3. 1920). Načrt volilnega reda. *SLOVENEK*.
- SLOVENEK. (8. 4. 1920). Majarska. *SLOVENEK*.
- SLOVENEK. (16. 4. 1920). Vprašanje mirovne pogodbe. *SLOVENEK*.
- SLOVENEK. (4. 5. 1920). Mažarska. *SLOVENEK*.
- SLOVENEK. (7. 5. 1920). K Mažarski mirovni pogodbi. *SLOVENEK*.
- SLOVENEK. (7. 5. 1920). Mirovni pogoji. *SLOVENEK*.
- SLOVENEK. (8. 5. 1920). Grof Apponyi o mirovni pogodbi. *SLOVENEK*.
- SLOVENEK. (16. 5. 1920). Mažarska vlada odstopi. *SLOVENEK*.
- SLOVENEK. (19. 5. 1920). Rešitev vladne krize odgodena. *SLOVENEK*.
- SLOVENEK. (24. 5. 1920). Vprašanje Zapadne Ogrske. *SLOVENEK*.
- SLOVENEK. (25. 5. 1920). Narodna skupščina. *SLOVENEK*.

- SLOVENEK. (27. 5. 1920). Iz Prekmurja. *SLOVENEK*.
- SLOVENEK. (2. 6. 1920). Mažarska propaganda. *SLOVENEK*.
- SLOVENEK. (2. 6. 1920). Podpis mirovne pogodbe. *SLOVENEK*.
- SLOVENEK. (10. 6. 1920). Politične novice Dolnja Lendava. *SLOVENEK*.
- SLOVENEK. (27. 6. 1920). Vlada odstopi. *SLOVENEK*.
- SLOVENEK. (1. 7. 1920). Prekmurci pred regentom. *SLOVENEK*.
- SLOVENEK. (3. 7. 1920). Dolnja Lendava v veliki nevarnosti? *SLOVENEK*.
- SLOVENEK. (19. 7. 1920). Obmejna komisija. *SLOVENEK*.
- SLOVENEK. (24. 7. 1920). Za osvoboditev g. župnika Klekla. *SLOVENEK*.
- SLOVENEK. (25. 7. 1920). Prekmurje . *SLOVENEK*.

ZALA:

- ZALA. (2. 3. 1920). Amerika és a magyar békeszerződés. *ZALA*.
- ZALA. (2. 3. 1920). Horthy Miklós. *ZALA*.
- ZALA. (4. 3. 1920). Wilson fenyegetődik. *ZALA*.
- ZALA. (5. 3. 1920). Andrássy Gyula gróf a külpolitikai helyzetről. *ZALA*.
- ZALA. (6. 3. 1920). Amerika a magyar békeszerződés módosítása mellett. *ZALA*.
- ZALA. (16. 3. 1920). Nem módosítják a békefeltételeket . *ZALA*.
- ZALA. (21. 3. 1920). Apponyi Albert gróf nem írja alá a békét. *ZALA*.
- ZALA. (1. 4. 1920). Befejeződött a Tiszántul megszállása. *ZALA*.
- ZALA. (3. 4. 1920). Angol főrendek a magyar béke megváltoztatásáért. *ZALA*.
- ZALA. (3. 4. 1920). Ha nem írjuk alá a békét... . *ZALA*.
- ZALA. (7. 4. 1920). A Dunántul természeti kincsei. *ZALA*.
- ZALA. (9. 4. 1920). Aláírjuk a békét? *ZALA*.
- ZALA. (20. 4. 1920). Apponyi a békeszerződésről. *ZALA*.
- ZALA. (20. 4. 1920). A vend ellenállás. *ZALA*.
- ZALA. (24. 4. 1920). A magyar kérdés az angol alsóház napirendjén. *ZALA*.
- ZALA. (25. 4. 1920). Utazás a Tiszántulra. *ZALA*.
- ZALA. (1. 5. 1920). A lakásrendelet módosítása. *ZALA*.

- ZALA. (1. 5. 1920). Angol származású király a magyar állam élén. *ZALA*.
- ZALA. (5. 5. 1920). Aláírjuk-e a békét ? . *ZALA*.
- ZALA. (7. 5. 1920). Megkaptuk a békefeltételeket. *ZALA*.
- ZALA. (8. 5. 1920). Az antant. *ZALA*.
- ZALA. (19. 5. 1920). Hírek. *ZALA*.
- ZALA. (27. 5. 1920). A béke ügye a nemzetgyűlésen. *ZALA*.
- ZALA. (30. 5. 1920). Soós tábornok írja alá a békét. *ZALA*.
- ZALA. (2. 6. 1920). Vérzik. *ZALA*.
- ZALA. (6. 6. 1920). A béke aláírása. *ZALA*.
- ZALA. (9. 6. 1920). Viharos ülés a nemzetgyűlésen. *ZALA*.

ZALAI KÖZLÖNY:

- Zalai Közlöny. (6. 3. 1920). Lloyd George kijelentése. *Zalai Közlöny*.
- Zalai Közlöny. (10. 4. 1920). A béke hírei. *Zalai Közlöny*.
- Zalai Közlöny. (22. 4. 1920). Kincses Erdély. *Zalai Közlöny*.
- Zalai Közlöny. (8. 5. 1920). A békeszerződés és a pártok. *Zalai Közlöny*.
- Zalai Közlöny. (8. 5. 1920). A magyar béke a legrosszabb. *Zalai Közlöny*.
- Zalai Közlöny. (9. 5. 1920). Hírek a magyar béke körül. *Zalai Közlöny*.
- Zalai Közlöny. (10. 5. 1920). Aláírjuk-e. *Zalai Közlöny*.
- Zalai Közlöny. (11. 5. 1920). Nagy tanácskozás a békeszerződés ügyében,, . *Zalai Közlöny*.
- Zala Zalai Közlöny. (12. 5. 1920). A nemzetgyűlés ülése. *Zalai Közlöny*.
- Zalai Közlöny. (18. 5. 1920). Apponyi a békeszerződés aláírásáról . *Zalai Közlöny*.
- Zalai Közlöny. (23. 5. 1920). A három
- okmány. *Zalai Közlöny*.
- Zalai Közlöny. (23. 5. 1920). Junius 4-én írják alá a békét? *Zalai Közlöny*.
- Zalai Közlöny. (5. 6. 1920). Tiltakozás a békeszerződés ellen. *Zalai Közlöny*.
- Zalai Közlöny. (8. 6. 1920). A nemzetgyűlés ülése. *Zalai Közlöny*.
- Zalai Közlöny. (13. 6. 1920). Benárd Ágoston tapasztalatairól. *Zalai Közlöny*.
- Zalai Közlöny. (1. 7. 1920). »Csak kitartás és bizalom«. *Zalai Közlöny*.

- Zalai Közlöny. (6. 7. 1920). Hirek. *Zalai Közlöny*.